

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul V

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Numărul

N-rul 4

CLUJ, 1 Martie 1928

Lei 30

CUPRINSUL

POLITICA EXTERNĂ: Apelul la streinătate	— — —	N. Dașcovici
PROBLEME SOCIALE: Studențimea ca factor de cultură socială	— — —	N. Ghiulea
FIGURI REPREZENTATIVE: Contribuțiuni la viața lui Petru Maior	— — — — —	Traian Popa
Pro memoria	— — — — —	Aurel Sbârcea
ARDEALUL VECHIU: O gazetă populară	— — —	Septimiu Popa
EUROPA CONTIMPORANĂ: Eczema Parisului	— — —	Adrian Corbul
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Problema razelor ultraviolete	— — —	Dr. Gh. Popoviciu
Papin (III, sfârșit)	— — — — —	M. Berthelot
PROBLEME ECONOMICE: Stabilizarea valutară (Experiența Belgiei)	— — — — —	Gh. I. Popescu
Monopolul căilor ferate și concurența între mijloacele de transport	— — — — —	Aurel Gociman
ACTUALITĂȚI: O călătorie de studii în Germania (III)	— — —	I. F. Radu
La Blaj a reinviat poezia	— — — — —	Horia Trandafir
DISCUȚII ȘI RECENZII: La Medeleni (Ionel Teodoreanu), Diplomatul, tăbăcarul și actrița (C. Ardeleanu), Călăuza studentului (Vademecum Academicum)	— — — — —	Ion Clopoțel
Doi umaniști ai sec. XVI-lea de I. Lupas	— — —	St. Bezdechi
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Iarăși colaborarea interculturală	— — — — —	Valeriu Bora
Conferințele „Asociațiunii Corpului Contabililor” (Prof. Dr. I. Evianu: Problema pescăriilor în România) — Reviste: Banatul — Viața Românească	— — — — —	Cronicar
Cronica dramatică: („Celui ce n'are i-se va lua”, „Anuța” — Cronica muzicală: („Werther” de Massenet)	— — — — —	Liviu Rusu
CRONICA ECONOMICĂ ȘI FINANCIARĂ: Situația petro- lui românesc. — Banca Românească. — Economia Basara- biei. — Statistica proprietății rurale. — Clasificarea cerea- lelor. — Reșița	— — — — —	Gh. Neculcea
FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI: Centenarul lui Ibsen. — D. Tomescu. — Două concepții americane. — Un cap de stat model. — Pacea industrială în Anglia. — Centenarul lui Jules Verne. — Contrabandele. — Corul cazacilor de Don	— — — — —	Red.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8.
CALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcțio-
narii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite.
În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț Societate Anonimă Cluj**Active****Bilanț general la 31 Decembrie 1927****Pasive**

Casa — — — — —	9.910.882		Capital societar — — — — —	50.000.000	
Disponibil la Banca Națională a României — — — — —	6.188.774		Fond de rezervă — — — — —	19.641.100	
Scont — — — — —	156.033.110		Depuneri pe libel — — — — —	156.854.605	
Scont cu acoperire hipotecară — — — — —	14.780.764		Depuneri în cont-curent — — — — —	12.946.594	
Imprumuturi pe lombard — — — — —	4.788.800		Depunerea fondului de penziuni al funcț. — — — — —	3.983.800	173.784.999
Conturi curente — — — — —	118.060.963		Reescont — — — — —		108.493.099
Efecte publice și acțiuni — — — — —	42.981.446		Dividendă neplătită — — — — —		474.902
Imobile: Edificiile centralei, edificiile sucursalelor: Alba-Iulia, Bistrița, Hațeg, Turda, depozitele de mărfuri la Centrală și la sucursalele Alba-Iulia și Sibiu — — — — —	15.925.900		Conturi curente creditoare — — — — —		8.820.816
Mobilier, aranjament în depozite și vehicule — — — — —	1.010.000		Diverse conturi creditoare — — — — —		1.176.043
Mărfuri — — — — —	2.032.040		Interese transitoare — — — — —		2.755.923
Diverse conturi debitoare — — — — —	2.478.137	374.200.816	Beneficiu net — — — — —		365.146.882
					9.053.934
		374.200.816			374.200.816

Conturi de ordine

Efecte în gaj — — — — —		11.195.650	Depunători de efecte în gaj — — — — —		11.195.650
Efecte în depozit liber — — — — —		85.886.880	Depunători de efecte în depozit liber — — — — —		85.886.880
Efecte de cont curent — — — — —		48.115.486	Depunători de efecte de cont-curent — — — — —		48.115.486
Debitori de garanții — — — — —		15.040.000	Scrisori de garanții — — — — —		15.040.000
		160.238.016			160.238.016

Debit**Contul profit și pierdere****Credit**

Dobânzi plătite — — — — —	31.267.560	36	Dobânzi, comisioane etc. — — — — —		53.461.738	07
Salare și adaosuri, diurne, jetoane etc. — — — — —	7.831.472	52				
Impozite — — — — —	1.091.078	18				
Cheltuieli generale — — — — —	3.293.158	45				
Amortizări — — — — —	924.534	56				
Beneficiu net — — — — —			44.407.804	07		
			9.053.934	—		
			53.461.738	07		

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:

Ion Clopoțel

Redacția și Administrația:

CLUJ, { Calea Victoriei 51.
Plaza Untrei No. 8. Telefon. 308
CLUJ, 1 Martie 1928

Anul V

N-rul 4

Numărul: Lei 30

Apelul la streinătate

Sunt în viața de toate zilele probleme sau chestiuni foarte delicate de care-i mai bine să nu te atingi. Prudența impune această atitudine omului doritor să-și apere interese ori calcule de caracter personal, dar o asemenea prudență generalizată duce la consfințirea lașității de cugetare.

Intr'o țară nouă în care de bine de rău tot este garantată libertatea conștiinței ca și multiplele manifestări ale acestei libertăți prin viu graiu și prin scris, lașitatea de cugetare nu poate și nu trebuie să se desfășoare căci ea se transformă lesne în crimă contra supremelor interese naționale.

Iată pentru ce liber de legătura neînduplecată a organizațiilor politice de partid, dar gata să iau parte, totdeauna cu curaj, la desbaterile delicate ale vieții noastre publice din datorie cetățenească bine înțeleasă, îmi voi permite să atac subiectul de vie actualitate al cărui titlu stă în fruntea rândurilor acestora.

Apelul la streinătate din partea țării lor mici și în clipele lor grele de viață externă este nu numai un drept, dar o supremă datorie de mântuire națională. Istoria renașterii României moderne stă martoră de chipul rodnic cum înaintașii noștri, din marea generație, au știut să facă apel la streinătate pentru mântuirea neamului românesc din prăpastia în care-l asvârlise vitregia câtorva veacuri de stăpânire streină. Sforțările tinerilor Români exilați în Apus din cauza îndrăsnelii lor de a vroi să trezească în principatele române o conștiință națională au dus, în decurs de câteva decenii, la biruința protectoratului colectiv european, căruia i-au urmat unirea Moldovei cu Muntenia, Domnul strein, răboiul Independenței și, apoi, Regalitatea.

Ceeace, astăzi, denumim „propagandă” și înțelegem ca o acțiune complexă de apel la sprijinul și simpatia streinătății pentru cauza proprie națională, a fost îndeplinit, odinioară, cu mare abilitate și cu desăvârșit succes, de către tineretul

român aflat în majoritatea cazurilor la vârsta studiilor prin țările streine.

A încerca o explicație a succesului și un răspuns la întrebarea de unde au învățat tinerii aceia taina propagandei, cu succes, în streinătate, ar însemna să alunecăm pe un teren al indiscrețiilor istorice supărător prin amintirile trecutului și, poate, chiar prin aluziile prezentului.

Vom încerca, totuși, asemenea explicații înainte de a cădea în plină actualitate tocmai pentru că astăzi „propaganda” românească oficială sau officioasă, în ciuda fondurilor îmbelșugate și a mijloacelor tehnice de care dispune, dă rezultate așa de slabe când nu ajunge chiar la rezultate diametral opuse celor pe care le urmărește.

Istoria indiscretă ne spune că înaintașii marei generații cunoșteau demult meșteșugul propagandei în streinătate, dar îl învățaseră sub influența și pildelor rele ale Bizanțului, focar de intrigă, calomnie și sfâșiere internă. Pe timpul certurilor pentru Domnie „partidele” deosebite de boeri, adică grupulețele având fiecare candidatul propriu la tron dintre cei cari îndeplineau condiția de a fi „os de Domn” chiar de era și copil neligitim, încercau să-și impună a lesul în scaunul domnesc prin sprijinul mai ales din afară. Certurile neînduplecate pentru stăpânirea puterii prin ocu-parea scaunului domnesc de către „omul lor” a făcut aceste partide boeresti să ducă principatele din decădere în decădere, pe urma repetatelor apeluri la ajutorul streinilor. De aceia în viața principatelor, a jucat mereu, succesiv sau concomitent, după împrejurări, rol hotărâtor la căpătarea Domniei sprijinul Turcilor, Tătarilor, Polonilor, Ungurilor ori Moscoviților, adică amestecul vecinilor chemați de partidele în ceartă să le dea sprijin pentru biruința politicii lor pentru ocuparea scaunului domnesc.

Tăerea nasului candidatului rival la

Domnie de către gruparea adversară cu candidatul ei propriu, nu era decât o formă perfecționată pentru vremurile acelea de a scoate din luptă adversarul pocit făcându-l, astfel, impropriu de a ocupa scaunul domnesc. Dacă am vrea să găsim echivalentul actualității pentru tăerea nasului, am putea să ne gândim la campaniile defăimătoare de astăzi, împotriva adversarilor, pe cari partidele vremii noastre le întreprind în opinia publică națională și streină spre a-i face pe aceia inapți de guvernare. Căci, într'adevăr, a învinui astăzi partidul advers și pe fruntașii lui de „bolșevism”, „comunism”, „anarhism”, „abuz”, „ilegalitate” și „furt de urne” înseamnă a încerca pur și simplu să-i tai nasul adversarului spre a-l poci și a-l face inapt la ocuparea scaunului domnesc, — pardon... la dobândirea guvernului.

Dar dacă dracul nu-i chiar așa de negru cum îl zugrăvesc oamenii cari se socotesc în preajma celor sfinte, nici partidele luate toate laolaltă și fiecare în parte nu sunt chiar așa cum se descriu ele reciproc în patima după putere și în furia lor defăimătoare pentru căptarea simpatiilor sau prestigiului în opinia publică.

Cei cari stau la o parte de zarva luptelor dintre partide sunt în măsură să-și dea foarte bine seamă de aceste adevăruri elementare. Chiar marea masă a cetățenilor sfârșește prin a înțelege situațiile și a nu da prea mare însemnătate violențelor sau exagerărilor fie dintr'o parte fie dintr'alta.

Dar aci nu mai este vorba de apelul la opinia publică internă sau de spălarea rufelor murdare în familie, — ci de apelurile repetate la streinătate și de arătarea acelor rufe în ochi streini cari n'ar trebui să le vadă ori să le simtă mirosul neplăcut.

Asupra acestei laturi vreau să stăruesc în chip deosebit dintr'un îndoit punct de vedere; acela al buneii noastre propagande peste granițe și, prin urmare,

al renumelui țării în streinătate, cât și acela tot așa de însemnat al elementarei mândrii naționale care se cuvine să respingă cu hotărâre orice amestec din afară, *sub orice formă*, în treburile noastre din lăuntru.

În cei din urmă ani s'au făcut și s'au repetat cu stăruință drăcească greșeli pe care conducătorii politicii ai României moderne nu le-au săvârșit dela epoca marelui generații până astăzi. Printre un exces de patimă exclusivistă, dintr-o parte ca și din cealaltă, s'au dus, în afară de granițele țării, prin coloanele ziarelor streine, prin cabinetele diplomatice și anticamerile finanței internaționale, tot felul de probleme de politică internă românească a căror desbatere și deslegare nu se poate face decât *numai acasă și numai între noi*. Însăși delicata chestiune închisă de care nu trebuie să se mai vorbească în țară, a fost purtată peste granițe cu excesivă ușurință și oferită opiniei streine ca un mijloc comod de alimentarea cronice și scandaloase pe seama României într-o vreme când tronurile de pretutindeni și principiul monarhiei trec printr-o serioasă criză.

Iată pentru ce voi spune că a sosit momentul să se pună capăt tuturor apelurilor la streinătate în chestiunile de caracter strict național și intern, a căror desbatere și deslegare revine exclusiv factorilor proprii ai suveranității naționale. Căci dacă mica Românie își afirmase de atâtea ori, cu mândrie, sentimentul autonomiei sale interne și al independenței externe, cu atât mai mult se cuvine ca în țara sporită și întregită sentimentul acela să se afirme astăzi mai tare ca totdeauna.

Tratatul de ocrotirea minorităților ca și noua orânduire politico-juridică a lumii oferă destule prilejuri de atingeri pentru suveranitatea noastră ori de amestec în treburile noastre lăuntrice pentru ca să mai agravăm, prin greșeli absolute nepermise, asemenea atingeri sau amestecuri streine în treburile românești.

Voi încheia amintind, în sfârșit, că streinătatea dușmănoasă — avem și prieteni, desigur, în afara granițelor! — de situația actuală a României, este dispusă în mod firesc, din invidie și pe neputință, să se amestece mereu în afacerile noastre interne pentru a trage din răstălmăcirea lor elemente de propagandă anti-românească în opinia mondială. O și face, de altfel, așa de des sub ochii și'n ciuda noastră! A pofti, însă direct această streinătate, chiar prietenă, să descute, să aprobe ori să dezaprobe probleme, atitudini sau directive de politică românească internă, înseamnă să dăm noi singuri prilej de acțiuni în majori-

tatea cazurilor neplăcute pentru prestigiul internațional al României.

E nevoie să mai repet că popoarele conștiente de rostul lor în lume și demne de locul pe care au ajuns să-l ocupe în erarhia internațională a puterilor, au, înainte de orice, nevoie de prestigiu, decât mai mult prestigiu, iar acesta nu se poate apăra decât prin atitudini de demnitate națională?

Oricâte deosebiri de metode sau de principii, fie chiar și desbinări personale, ne-ar despărți în cuprinsul granițelor, în afara lor suntem cu toții Români și numai Români. Politica noastră internă trebuie lăsată la trecerea graniței căci n'are ce căuta în geamantanele pline cu alte efecte pentru călătoria în țări streine, după cum organele noastre diplomatice și oficiale din streinătate au

datoria să-și amintească în tot momentul că vorbește în numele Statului român și a guvernului responsabil de conducerea Statului, dar fără a confunda persoane guvernanților trecători cu partidul aflat la putere sau cu încordarea lui contra celor aflați în opoziție.

În această atitudine de demnitate națională, avem să respingem orice aprobări sau dezaprobari streine privind politica noastră internă de partide și să-i facem să înțeleagă pe toți streinii, prieteni sau dușmani, că nu primim amestecul lor în afacerile noastre.

Să-i facem să înțeleagă și, la nevoie, să le spunem că *respingem în unanimitate, ca Români, orice amestec din afară în politica noastră internă*.

N. Dașcoviți

PROBLEME SOCIALE

Studentimea ca factor de cultură socială

Universitatea, cea mai înaltă instituție de cultură, pare a avea în creștința publică numai două funcțiuni și anume: o funcțiune utilitară — pregătirea pentru diferite cariere intelectuale: avocați, magistrați, medici, profesori, funcționari, — și o funcțiune idealistă — pregătirea oamenilor de știință și promovarea diferitelor discipline științifice.

De sigur, la întâia cercetare așa și este: studenții nu vin la Universitate decât, în marea lor majoritate pentru formarea unei cariere și obținerea unei diplome, și într-o foarte mică măsură, pentru cultura înaltă, pentru studii și cercetări științifice. Și nu poate fi învinuit nimeni pentru această situație, întrucât cea mai mare parte dintre studenți sunt lipsiți de mijloace materiale, iar cererea în câmpul carierilor intelectuale este încă atât de mare.

Ne place se pună ca întâiul scop al Universității, promovarea științei, cercetarea legilor naturii, și cucerirea forțelor naturale. Ee o mândrie academică, pe care lumea s'a deprins să o respecte. Însă, dacă Universitatea este depozitarea științei umane, ea este păstrătoarea unui depozit care aparține tuturor, și nu poate fi o școală de egoism, ci un altar de altruism și de jertfă. Dacă Universitatea este depozitarea științei umane, ea nu are a strânge în jurul ei numai o clasă de privilegiați, care a putut înfrânge greutatea vieții și a venit la

dânsa; ea nu are a pregăti calea numai a unei clase fericite și a ajuta progresului civilizației, de care să se bucure numai cei bogați, ci pregătind pentru viață, și înaintând civilizația prin dezvoltarea științei, să fie în același timp o școală de înaltă educație morală, o școală a sufletelor și caracterelor, cât și un centru de binefacere umană, de împrăștiere de lumină și fericire în toate unghiurile, și cele mai umile.

Universitatea are datoria să fie un centru de lumină și de civilizație, de care să se bucure toate păturile sociale.

Universitatea nu trebuie să stea izolată de viață, ea nu trebuie să dispreguiască pe acei umili, cari într'un secol de civilizație, sunt aproape în aceeași stare de înapoiere de altă dată, și sunt departe de ea tot atât de mult cât sunt de departe de civilizația de astăzi. Universitatea trebuie să se apropie de ei, cu iubire și înțelegere, trebuie să capete iubirea și încrederea masselor, pentru că ea, pregătind pentru viață, și îmbunătățind condițiile vieții sociale, are neconținut datoria să stea în contact cu viața și să afle trebuințele ei. Universitatea trebuie să fie un organ social viu, să-și înnoiască și să-și lărgească fără încetare, cadrele, să-și adapteze și să-și desvolte necurmat învățământul, să-și deschidă necontenit noi perspective, noi ținte. Astăzi Universitatea nu mai poate rămâne într-o splendidă izolare, nu mai

poate trăi din tradiție și abstract, ea trebuie să vie să ia puteri noi din izvorul vieții reale, și apoi să-și întoarcă binefacerile asupra tuturor; ea trebuie să se democratizeze.

Universitatea trebuie să-și dea încă două noi ținte. Pe lângă vechia ei funcțiune științifică, pe lângă funcțiunea ei utilitară mai nouă, Universitatea trebuie să-și dea și o funcțiune morală — formarea caracterelor — și o funcțiune socială — răspândirea civilizației în masse.

Intemeietorul lui Clarc College din Cambridge, încă de acum șase secole, a tras acest drum de lumină. În actul său de danie spune că scopul donației lui este să sporească numărul oamenilor de știință „pentruca știința, acest mărghăritar de mare preț, când studenții o vor găsi-o și și-o vor însuși-o prin instrucție și studii în numita Universitate, să nu fie pusă subt obroc, ci răspândită în afară, dincolo de Universitate, și pentruca ea să poată lumina astfel pe acei cari merg pe întunecoasele drumuri ale neștiinței”.

Și aceste dorințe au fost exprimate într-un secol de absolutism, nu de democrație, iar stărilor masselor din punct de vedere social și civilizatoriu nu sunt atât de mult diferite întru aceste două timpuri, cu toate că de atunci și știința, și civilizația, și societatea, au făcut progrese imense.

Acelaș gând l-a stăpănit și pe marele Ernest Solvay, mort în anii trecuți, când a fondat Institutul social universitar din Bruxelles, unde cercetează probleme sociale, și unde însuși Solvay prin studiile și rapoartele sale a dat dovadă de cea mai generoasă și mai largă concepție socială.

Acelaș gând au stăpănit și pe profesorii Universității din Cluj, când au întemeiat „Extensiunea Universitară” condusă cu atât devotament de d. profesor Virgil I. Bărbat. „Pentru a face din cadrele mari politice, reprezentate prin statul nostru de după războiu, o realitate vie și sigură de viitor, iar din cultura noastră expresia unui tot organic, impunător prin întinderea și bogăția lui și cuprinzând totalitatea neamului românesc, ne trebuie sufletul corespunzător. Acest suflet însă nu poate fi decât opera școlii, adică a acelei instituții care, mai ușor de cât alta, va putea ajunge să întruzeze ceea ce este mai general, mai unitar, ca fire și ca tendință, în noi toți. Dar școala, pentru a ajunge să fie organul din care să pulseze viața viitorului ne-

mului nostru, trebuie să fie înțeleasă și iubită de întreg poporul, și de aceea, nimic nu trebuie cruțat când este vorba să-l apropiem pe acesta de școala sa pe cea din urmă de poporul care o susține prin sacrificii grele...”

Dar Universitatea nu-și poate îndeplini menirea ei socială dacă nu are la îndemână oameni idealști și devotați, care să înțeleagă să se jertfească pentru aceasta. Pe acești oameni, Universitatea nu-i poate căuta decât între profesori și studenți.

Rolul studenției, în perioada de pregătire este poate chiar covârșitor rolului profesorilor. Studenții, și în special studenții de dincoace der Carpați, fiind în mai strânsă legătură și dependenți, într-o măsură mult mai mare, de masele țărănești de unde s'au ridicat, ei pot pregăti mai bine aceste masse pentru ideea culturii, pot mai bine să nască dorința de cultură în masse și să le arate drumul pe care o pot obține. Mai mult, studenții fiind mai numeroși, ar putea găsi mai cu ușurință între ei oamenii cei mai potriviți pentru fiecare loc. Iar ca ajutători și înlocuitori ai profesorilor, studenții cu tinerețea, avântul și devotamentul lor pentru o cauză nobilă, sunt de un neprețuit folos.

Studenții au datoria să se dedice acestei opere de cultură atât față de păturile din cari s'au ridicat, pentru a le îmbunătăți și ridica starea lor socială, cât și față de societatea întreagă, care din cauza prea mării diferențe de cultură și civilizație între clase, suferă și au un mers anormal în drumul ei spre progres.

De altfel este de datoria tinerimei generoase chiar, de a se jertfi în numele dreptății sociale, pentru ca buna stare, civilizația, fericirea să fie împărțite între cât mai mulți.

Această acțiune ar avea o influență binefăcătoare asupra sufletului tinerimei, asupra formării caracterului ei, asupra mentalității ei socială.

Misiunea de luminători ai masselor, de purtători ai torțiilor civilizației, de cavaleri ai binelui, adevărului și dreptății, este tot ce poate da îndemn și mândrie unei tinerețe.

Și ce vast e câmpul de muncă!

Deoparte milioanele de țărani în marea lor majoritate nu numai lipsiți de cultură, dar chiar de cunoștințele cele mai elementare ale cărții, de altă parte sutele de mii de muncitori de fabrici și clasa mijlocie românească a orașelor, ținute într'c

semi-cultură periculoasă. Toți, în această mare țară fără un număr îndestulător de școli elementare sau profesionale, toți desvoldați fără supravegherea școlii, fără supravegherea unei educații și instrucții bine cumpănite, sunt ca și în afară de civilizație, lipsiți de o cultură adevărată, ba chiar diletanți empirici chiar în meseria lor. Ei nici nu știu să muncească, nici nu știu cum să capete câștigul întreg din trudnica lor muncă, nici nu cunosc locul muncii lor în munca generală a tuturor, nici valoarea și importanța muncii lor în fața celorlalte munci și specialități. Aceștia sunt tot atât de puțin factori economici conștienți, precum sunt factori de cultură.

Aceste clase muncitoare au tot atât de mult trebuință de un învățământ utilitar profesional, cât și de un învățământ general. Dar cu toate că sunt atât de numeroase trebuințele lor de învățatură, sarcina nu este atât de grea, fiindcă păturile noastre de jos sunt dotate cu o minunată curiozitate, cu o puternică dorință de cunoaștere a lucrurilor, cu un sănătos bun simț și o solidă judecată.

Ce binecuvântată ar fi influența păturilor culte, a intelectualilor desinteresați, a tinerimei entuziaște asupra muncitorimei. Cu cât mai ușor nu s'ar face apropierea întru clase, când s'ar naște simpatia și încrederea țărănimii și muncitorimei în intelectuali, o simpatie împletită cu recunoștință și devotament, din faptul pășirii intelectualilor cu dragoste, și dezinteresare, cu mâna întinsă și cu sincera dorință de ajutorare frățească, spre clasele muncitoare unite, neîncrăzătoare și timide.

În această ridicare a masselor, câte elemente superioare, pe care lipsa sau împrejurările le-au îndepărtat de la cultură, nu ar putea fi salvate și îndreptate spre noi căi de lumină. Pentru a se ajunge la rezultatele dorite trebuie păzit cu băgare de seamă și cu prudență. Nu trebuie jicnite suflete, nu trebuie îndepărtate inimi.

Dacă print'o acțiune nechibzuită un misionar al culturii ar face să se închidă mai mult sufletul neîncrăzător al celui de jos, misiunea lui se termină acolo. Primul pas ar fi pentru căpătarea încrederei, pentru sfărâmarea ghiței între clasa de jos și clasa de sus, pentru netezirea drumului între ele. De acest prim pas depinde întreaga acțiune.

Nimeni mai bine decât tinerimea

universitară, ridicată în mare parte dintre cei mulți, nimeni decât acele elemente alese care s'au putut distinge în sate și prin inteligența și munca lor, s'au ridicat până la cele mai înalte școli, nu pot mai bine să se apropie de popor și să fie primiți mai bine și cu sufletul mai deschis. Pe aceste odrasle scumpe satele le așteaptă cu drag și cu speranță. În ele și-au pus întreaga speranță acei cari, din cauza neștiinței, sufăr toate nedreptățile, și întreaga mizerie a unei vieți fără înălțime și fără orizont. În aceste odrasle scumpe satele văd pe mântuitorii și luminătorii lor.

Prin cuvântări pregătitoare, massele pot fi lămurite în dorințele și cerințele lor, pot fi îndrumate spre calea luminei; pot fi convinse că o mare parte a suferinței lor poate fi îndepărtată prin știință, că știința poate să o capete astăzi cu mai multă ușurință și mai aproape de locul lui de muncă, că oamenii de știință sunt dornici să vie să-i lumineze, să le arate adevărul, să le explice rostul lucrurilor, să le lămurească înțelesul vieții, a fiecăruia în parte și a tuturor în comun, să le arate tainele meseriei lor și minunile legăturii între eforturile celorlalți muncitori.

Acestei pregătiri i-ar urma, deci, cursuri sistematice de specialitate, sau de probleme și fapte în legătură cu specialitatea lor, și cursuri universitare, care nu ar fi aduse ca distracție și curiozitate, ci ca un învățământ serios cu lucrări, examene și distracții, cu oarecare foloase și perspective. Bine înțeles nimeni nu trebuie să vadă aici nici noi diplomați, nici noi intelectuali.

În sfârșit ca desăvârșire a operei, și rodniciei muncii sămănătorilor, o întreagă mișcare de creieri de bibliotecă populare, case culturale și punerea la îndemâna masselor de manuale sistematice, publicații de popularizare a științei.

Ce se poate face însă neîntârziat?

Se pot face multe și unele de mare folos. Așa excursiile de studii de vacanță, în care fiecare student întors acasă cercetează după plan propriu sau cu prealabilă înțelegere cu profesorii, lipsurile diferitelor regiuni, necesitățile și posibilitățile lor de realizare, gradul de curiozitate, dorința de știință a păturilor de jos, puterea lor de asimilare, împrejurările locale și posibilitățile de realizare a unei educații a masselor în acele părți. De asemenea, excursii de studii universitare făcute de studenți și profesori

cu program anumit și cu cercetări științifice experimentale, cum sunt de pildă acele organizate de Seminarul de sociologie din București, sub directă conducere a dlui profesor D. Justu.

Se mai poate face, și aceasta ar trebui neîntârziat făcut, asocierea învățătorilor la această mișcare și stimulați și ajutați în încercările lor pentru întemeierea de școli de adulți, case culturale, pentru a se ajunge cât mai curând la gradul, numai de la care se poate pași, dela știința aproape generală de carte.

Tot astfel se poate asocia studenții de Academia de agricultură și Academia de industrie și comerț, pentru a se crea cu ei cursuri și conferințe profesionale și economice-profesionale, pentru diferitele clase de muncitori.

Se mai pot pregăti oarecare cursuri universitare sistematice cu privire la problemele naturii, mai ales acele care ei vin mai des în contact și a căror lămurire o doresc mai mult, sau cu privire la problemele economice și sociale de cari se lovesc la tot pasul în viață.

De pildă, în zilele de astăzi, ce mare interes nu ar prezenta pentru plugari cursuri universitare despre chestiunile în legătură cu problema improprietății, sau despre problema constituirii noului nostru Stat?

Dar deosebit de aceste, cât de numeroase nu sunt chestiunile juridice și administrative, pe care țărani ar fi fericiți dacă le-ar cunoaște, în câte chestiuni medicale sau de igienă nu ar primi sfaturi bucuroși, în câte chestiuni economice și profesionale nu ar primi îndrumări bune.

Câmpul este nemărginit de întins, numai bune voințe și suflete jertfitoare să fie.

Am îndemna însă pe studenți să nu rămâie numai la conferințe sau lămurirea verbală, care s'a făcut și până acum. Am îndemna pe studenți să treacă la fapte. Și pe terenul social, loc de faptă este mai mult ca oriunde, fiindcă acolo s'a făcut mai puțin.

Dacă studențimea ar îmbrățișa numai ideea tovarășiei, și ar îndemna, la creierea de syndicate agricole, care să ajute pe țărani în profesiunea lor, în munca lor, și cooperative de tot felul, care să ajute pe țărani în economia lor, ar ajuta nespuse la ridicarea lor economică și socială, la edu-

cația lor socială, la ridicarea civilizației lor chiar. Dar nu ne-am mulțumit numai cu îndemnul. Studențimea este destul de luminată și de pregătită, pentru a putea studia temeinic principiile de organizare și de funcționare ale sindicatelor agricole și cooperativelor, și pentru a le folosi numai expunându-le țăranimii, dar chiar punându-le singuri în practică, creind și îndrumând practic, pe săteni, înființând asemenea instituții sociale în satele lor atât de folosite pentru ridicarea economică și socială a poporului nostru.

Profesorii ar fi fericiți dacă studențimea, înțelegându-și menirea, s'ar adresa lor pentru sfaturile și științele necesare, pentru înfăptuirile practice.

Dar chestiunea este prea însemnată pentru noua orientare a studențimei pentru a nu reveni.

N. Ghiulea

Centenarul lui Ibsen

Se împlinesc 100 de ani dela nașterea fecundului dramaturg dela nord, care a intrupat în piesele lui ideile societății moderne, cu toată isbitoarea lor nouă. A fost un gânditor pasionat, frământat de aceste idei. Ciocnirea lor cu ideile trecutului era dramatică și această luptă a înfățișat-o el în dramele lui. Gândirea lui nu s'a desvelit filosofie și discursiv, ci concret, artistic. Le-a dat chip omenească și formă de viață acestor idei și așa ni le-a oferit cunoașterii prin creațiunile-i de artă. Le cunoaștem astfel în mod pasional. Simțim forța lor activă și forța de rezistență.

Deaceea opera lui dramatică este unul dintre cele mai plastice documente pentru cunoașterea fizionomiei veacului în care a trăit. Dramele lui sunt tot atâtă semne pentru cunoașterea „fețelor“ veacului său.

La sărbătorirea centenarului Ibsen participă toate națiunile culte. Ele vor lua mari proporții la Oslo, în capitala țării sale și se vor manifesta și local, în fiecare țară. La Oslo vor participa delegații națiunilor. Delegații noștri sunt d. Corneliu Moldovanu, directorul general al teatrelor; Ion Marin Sadoveanu, reprezentantul ministerului cultelor și artelor; Liviu Rebreanu, președintele Societății scriitorilor români și A. Demetriadi, distinsul societar al Naționalului din București.

În țară Ibsen va fi sărbătorit de către Teatrul Național din Capitală, care va reprezenta în cursul lunii Martie, când se împlinesc 100 ani dela nașterea lui Ibsen, trei piese ale lui.

EUROPA CONTIMPORANA

Eczeza Parisului

Pentru acela care știe să observe și mai ales să-și claseze observațiile fenomenele naturale cari ne cad sub simțuri sunt mai puțin haotice decât s'ar crede. O disciplină strictă orânduiește, în fond, aparența lor multiplicitate. Acțiunile și reacțiunile din domeniul fizic se regăsesc toate în domeniul moral; iar sociologii adevărați știu că o colectivitate socială prezintă aceleași simptome și se guvernează în același mod că o colectivitate organică de celule.

Mă gândeam la toate acestea eri, pășind liniștit sub ploaia molcomă și recăr care cădea asupra Parisului. Într'un parcurs al metropolitanelui aerian care duc de la stația Barbés la stația La Chapelle adusesem viziunea scurtă a unei RAZZIA de poliție pe bulevardul Rochecouart. Agenții dlui Chiappe, prefectul poliției Parisului, continuau seria de acțiuni menite a epura marele oraș de elementele lui nesănătoase. Aș spune „de elementele lui toxice”, cum s'ar zice în patologie. Raziile acestea întreprinse de mai multe luni, s'au arătat efective; și dl Chiappe a dat dovezi de pricepere patologică-societă, începând epurarea prin centrele elegante și bogate, de unde a eliminat elementele morbide, respindându-le către periferii.

Așa, în cazul unei invazii de microbi și de toxine, cum se conduce corpul omenesc? El caută mai întâiu de toate a se debarasa centrul, adică sediul organelor nobile. Și medicina nu face decât să contribuie la această acțiune instinctivă. In cet-încet toxinele, sub îmboldul întregii colectivități a celulelor, se împrăștie către extremități. Mișcarea aceasta nu are loc fără o adâncă tulburare a organismului; frigidurile cari însoțesc o autointoxicare nu au altă explicație. Când e vorba de o aglomerare socială ca aceea a Parisului, tulburarea aceasta se poate ușor constata ca și frigidurile într'un organism. Apoi centrul se degajează, dar elementul dăunător, împinse către periferii, caută să se mențină, luptă obscur și șiret. În corpul omenesc acțiunea aceasta se traduce prin eczemă, roșire a pielii, prurit; într'un oraș mare ca Parisul, ea dă loc aglomerărilor primejdioase din cartierele excentrice. Dar remediul e mai ușor de

întrebuințat când răul se localizează pe piele, la om, și la periferii, într'un oraș mare. El va fi risipit și într'un caz și într'altul, de „leucociți” în organism, de forțele polițienești într'o aglomerare socială.

Razzia dlui Chiappe, pe care o întreprăzusem din mersul repede al trenului aerian, mi-a sugerat plimbarea pitorească pe care am făcut-o azi prin cartierele La Chapelle, Villette, Aubervilliers. Sub un cer mohorât de iarnă, am colindat străzi animate. Cea ce atrage mai înainte de orice atenția excursionistului este numărul important de hoteluri, cari se înșiră unul lângă altul. Faptul că gările de nord și de est sunt prin apropiere, este un simplu pretext; el nu explică atâtea hoteluri sărace de aspect și de pe ale căror fațade se desprinde o atmosferă de crimă și de viciu Francezul le numește „des hotels borgnes”. Toată lumea știe că de îndată ce cade seara, ele se animează de o viață bizară și ascunsă. Viciul și crima sunt frați, de aceea cartierele excentrice ale Parisului prezintă în primul rând plaga prostituției. Ea explică numeroasele hoteluri din periferii. Ea explică mai lesne asasinatele și atacurile nocturne pe cari le menționează în fiecare zi cotidienele orașelor mari.

La dreapta și la stânga liniei aeriene a metropolitanelui cari se înalță prin cartierele mai sus citate, activitatea normală a Parisului se continuă. Case de aspect burghez, băcăni, brutării, măcelării — totul este la fel ca în celelalte cartiere ale Parisului. O viață regulată și cinstită palpită peste tot. Copii cu șorțul negru cari se întorc dela școală, lucrători, mame de familii — nimic, în timpul zilei, nu te-ar face să crezi că prin străzile acestea și-au ales sediul viciul și crima. Și ce este mai curios: adevărata viață de aci este în realitate normală, locuitorii acestor cartiere sunt la fel cu locuitorii altor cartiere ale Parisului. Doar seara, când se aprind felinarele, vezi trecând siluete de prostituate. Cei cari le însoțesc nu se deosebesc nici ei de lucrători obișnuiți. Prin hoteluri numai se exersează viciul și beția, crima e rezultatul acestor două elemente de perzanie.

Mă veți întreba: cum se poate că o astfel de viață persistă în Paris — cu în toate orașele mari — de altfel — când poliția e curent cu cele ce se petrec și când ea dispune de mijloacele necesare pentru a le reprima? Cum este posibil că se comit crime, cari rămân uneori nepedepsite, când la prefectura poliției sunt înșeriși toți don Alfonsoii în caschetă, susceptibili de aceste crime? Cum este posibil că în cartiere locuite în cea mai mare parte de oameni absolut onești, cu toate că aceste cartiere sunt periferice, se tolerează focare de conrupture și de crimă?

Vă voi răspunde, ce mi-a răspuns într'o zi, pe când dejunam cu el, dl René Faraliceg, faimosul fost comisar al delegațiunilor judiciare. Poliția nu tolerează nimic, și nici o crimă nu ar avea loc fără complicitatea așa zisilor cetățeni onești. Căci, nu este în puțința nimănui de a împiedeca pe cutare cetățean în exercițiul viciurilor lui ascunse. Când el se îndreptează către cutare „hotel borgne” însoțit de cutare prostituată — el știe bine ce face și unde se duce. Cine l'ar putea împiedeca? Agenții de poliție al căror siluetă se înșiră, seara, dealungul bulevardului dela Chapelle, bună-zară, nu au nici dreptul și nici datoria de a-i interpela pe trecători. Ei sunt puși acolo pentru a face să se respecte liniștea publică și nu intervin decât în cazul eventual al scandalurilor. Este drept că inspectorii polițienești, că agenții secreți cunosc până în intimitatea lor, pe indivizi capabili de crimele comise. Și în cele mai multe cazuri, crimele nocturne sunt iute descoperite, iar autorii lor, iute pedepsiți. Dar nu e cu puțință a preveni aceste crime. Accia cari poartă în ei viciu ascunse, în drum spre potolirea lor știu prea bine în ce lăcașuri se introduc și ce poate să-i aștepte acolo. Nimeni însă nu are dreptul și nici dorința de a-i împiedeca...

Numai astfel se poate explica eczeza orașelor mari, adică activitatea în cartierele excentrice, ale elementelor de crimă și de viciu. Activitatea aceasta se exersează deasemeni în cartierele elegante, după cum învazia de toxine în organismuri tinde a se instala în centrele nobile

ale colectivităților celulare. Patologia însă, de acord în aceasta cu forțele polițienești, ne dovedește că elementele dăunătoare sunt veșnic împinse spre extremități: spre piele când e vorba de organismul omenesc, spre periferie când evenimentele au loc într'o aglomerare socială. Astfel ele pot fi mai ușor eliminate de peste tot.

Este bine înțeles că acest flux și reflux patologic și social nu încetează un singur moment. Elementele dăunătoare pe cari am reușit să le eliminăm, le succed alte elemente stricătoare căci purced la fel cu cele dintâi și pe cari le vom isgoni în același chip. Apoi să nu uităm că există din fericire pentru noi, o rivalitate perpetuă între aceste elemente primejdioase. In corpul nostru, au loc lupte feroce între microbi dăunători organismului. Cei mai tari îi extermină pe cei slabi — și victoria lor este o ușurare pentru noi. In aglomerările parazitare ale Parisului — așași prezintă la rândul

lor rivalități implacabile. De multe ori citești în ziare descoperirea cutărui cadavru, în cutare loc viran din cartierele excentrice ale orașului. Poliția știe foarte bine ce s'a întâmplat. Când se bat așași între dânsii ea nu face nimic ca să-i împiedice. Și are dreptate. In apărarea socială ca și în aceea a organismului, tactica adevărată constă în a opune elemente dăunătoare. Patologii și polițiștii cunosc acest lucru și-l practică cu brio. Este evident că o coalizare de forțe dușmănoase este mai greu de învins decât dacă aceste forțe sunt rivale între dânsese. „Diviser pour regner” spunea Catherina de Medicis. Lozinca ei a devenit lege în politică și în patologie. Căci, după cum am spus la începutul acestei cronici, fenomenele naturale prezintă aceleași orânduiri — fie că au loc într'o colectivitate de celule, fie că se agită într'o aglomerare umană.

Paris, Februarie.

Adrian Qorbul

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

Problema razelor ultraviolete

Importanța la care au ajuns razele ultraviolete în ultimii ani, în ce privește prevenirea și vindecarea diferitelor boli, arată cât de repede se poate răspândi întruînțarea unui mijloc, când s'a dovedit util, sau chiar indispensabil. Efectele încântătoare și uneori aproape miraculoase, produse prin aceste raze, sunt cunoscute abia de vre-o două decenii, totuși azi multă lume știe, sau aude vorbindu-se de ele.

Cunoașterea mai precisă a acțiunii razelor ultraviolete, în profilaxia și tratamentul bolilor cauzate printr'o lipsă de raze, ori vindecate prin excesul lor, este de o deosebită actualitate în timpul iernei și în lunile de toamnă și primăvară. Se știe că odată cu venirea toamnei, scăzând intensitatea și durata luminei solare, cât și din cauza norilor și a ceței, razele soarelui au pe de o parte o acțiune de încălzire din ce în ce mai scăzută, pe de altă parte însă ele devin și sub raport chimic tot mai puțin active. Desfăcută în spectru, se poate constata că lumina solară a devenit săracă în special în ceea ce privește razele ultraviolete, care nu se văd cu ochii, dar produc în schimb efecte chimice intense.

Ceeace se știe însă numai de curând, este că aceste raze ultraviolete sunt indispensabile vieții, dezvoltării normale a organismului și că lipsa lor este cauza principală a deranjărilor ce se produc în organism în timpul iernei, cât și a unui număr însemnat de boale produse în acest

anotimp. Inceputul acestor cunoștințe se datează dela rezultatele lui Rollier, care în 1911, la Leysin, a arătat eficacitatea extraordinară a luminei solare la înălțimile Alpilor; lumina foarte bogată în raze ultraviolete. Formele cele mai grave de tuberculoză pulmonară, cât și osoasă. (cocoasă, etc.) se vindecă aproape fără nici un alt tratament, decât cu lumina solară a coastelor înalte din acele regiuni.

Grație acestor rezultate, adevărat miraculoase, s'a revăzut apoi și domeniul așa numitei helioterapii artificiale, adică tratamentul făcut cu razele ultraviolete produse prin lampa de evarț (Hanau). Nu este aproape nici un domeniu în știința medicală mai nouă, unde în scurt timp să se fi lucrat atât de vast și totodată cu rezultate atât de evidente. In ultimii ani au fost angajați la aceste cercetări savanții biologi, chimiști și clinicieni dintre cei mai celebri și s'a ajuns la descoperiri atât teoretice, cât și practice, cari pot fi trecute între cele mai însemnate din rezultatele timpurilor mai noi.

Nu poate fi locul să insist aci mai detaliat asupra acestor rezultate și asupra importanței lor în terapia umană. Voi arăta numai foarte pe scurt unele momente mai însemnate prin care se stabilește indicația razelor ultraviolete ca tratament preventiv pe organismul sănătos, cu scopul de a-l apăra de boli. Așa azi se știe că bolile vin în lipsă de lumină cum s'ar zice la umbră și că ele fug de soare. In ce privește morbiditatea și mor-

talitatea infantilă, s'a stabilit că ele sunt mai scăzute în lunile de toamnă și chiar la începutul iernei din cauza expunerii abondente la lumina solară, din timpul verii. Numărul cel mai mare de îmbolnăviri și de cazuri mortale le avem la sfârșitul iernii și la începutul primăverii, după o lipsă mai îndelungată de raze ultraviolete, la care a fost supus organismul în timpul iernei. Așanumitele boli de răceală, ca gripele și complicațiunile lor sunt mai frecvente și mai grave în acest timp, atingând cu deosebire pe cei cari petrec în locuințe prost luminate, sunt adevărat în legătură tot cu lipsa de raze ultraviolete.

Aceste constatări sunt sprijinite prin interesante experiențe făcute atât pe om, cât și pe animale. Așa în timpul unor experiențe ce le făceam cu prof. György cu câțiva ani mai înainte în clinica infantilă din Heidelberg pe un număr mai însemnat de animale, am putut să constatăm în mod incidental, că șobolanii lipsiți de efectele razelor ultraviolete cu prilejul unei epidemii de gripă, au avut o mortalitate de 40 la sută, din contră cei tratați cu substanțe iradiate cu aceste raze au rămas cu toții în viață. De asemenea într'unul din institutele cele mai însemnate de asistență infantilă din Germania (L. F. Meyer) s'a stabilit că puterea de apărare față de boli a copiilor, iradiați cu lampa de evarț, în timpul iernii, era mărită, că zilele de boală erau mult scăzute și că în special bronchopneumoniile, cari fac ravagii grozave la copiii de sân îngrijiiți în institute, erau mult mai rare, mult mai puțin grave și de o durată mai scurtă, față de copiii cărora nu li-se făceau asemenea iradiieri. Grație acestor tratamente preventive cu lampa de evarț făcute pe copiii propriu zis sănătoși, în parte paralel cu o ameliorare a alimentației și o mărire a conținutului vitaminos, mortalitatea copiilor îngrijiiți în acest institut în ultimii trei ani a scăzut mult sub jumătatea celei vechi.

O problemă specială extrem de vastă este tratamentul curativ al bolilor cu razele ultraviolete (actinoterapia). Aci se implică o serie de factori de acțiune acestor raze, ca acțiunea lor bactericidă, acțiunea asupra metabolismului, asupra nutriției, organelor de circulație sanghină asupra mineralelor din organism, etc. Din cele până aci arătate se poate înțelege că aproape nu există boală unde razele ultraviolete să nu poată fi utilizate în mod ajutător, cu bun succes. Cu deosebire la copii, efectul acestor raze este mai accentuat. Dacă în genere tuberculoza se ameliorează mult sau chiar se vindecă prin ele, în special însă în două boli ale copiilor, azi știm precis că ele sunt indispensabile ca tratament. Aceste două boli sunt rachitismul și spas-

mofilia. Cercetările ultimilor ani au arătat că aceste boli sunt foarte răspândite și că în timpul iernii și la începutul primăverii ele ating, cel puțin în forme mai ușoare, o mare parte a copiilor mici. Ele se datorează în mod specific lipsei razelor ultraviolete și predispun copiii pentru alte boli, ca leziunile căilor aeriene, inclusiv formele grave de bronchopneumonie și tuberculoză. Tratamentul lor în timp de iarnă și început de primăvară, când sunt mai frecvente, nu poate fi făcut decât prin lampa de cuarț.

Volu insista numai foarte pe scurt asupra importanței descoperiri a ultimilor ani, pînă care s'au precizat unele fapte noi în acțiunea razelor ultraviolete. S'a stabilit anume că ele produc în piele o substanță numită „vitamină antirachitică” sau vitamină D și care se produce din o substanță cu formula chimică bine cunoscută. Această substanță este ergosterina. Iradiată cu razele ultraviolete ea este activă chiar în doză de 1/100.000 parte dintr'un mgr., producând importante schimbări în mineralele organismului și vindecând rachitismul, etc. în scurtă vreme. Ceeace nu poate fi fără interes este, că la descoperirea acestei substanțe au contribuit și cercetătorii români.

Doza activă de ergosterină iradiată este cea mai mică doză a vre-unei substanțe alimentare, cu o acțiune specifică bine precisată, cunoscută azi. Ergosterina se găsește și în piele unde se transformă sub acțiunea razelor ultraviolete în substanța antirachitică, resorbită apoi prin căile limfatice în sânge și depuse în organe. Este fără îndoială că aceeași substanță și poate și altele înrudite cu ea se găsească și în untura de pește, și anume în partea insaponificabilă a acesteia, adică tocmai în partea lipsită de grăsimi, cari n'au alt rol decât a conserva vitamina. Substanța antirachitică din untura de pește, provine din ficatul lui Gadus Morrhua, cum se știe, unde ea este înmagazinată din hrana peștelui. Hrana acestui pește sunt peștii mai mici, iar a acestora algele dela suprafața mării, bogate în substanțe înrudite cu ergosterina. Aci la suprafața mării, unde lumina solară este deosebit de activă, fiind bogată în raze ultraviolete, substanța mamă a vitaminei — provitamină — se transformă în vitamină antirachitică și ajunge apoi pe căile arătate, prin hrană, în ficatul peștelui Gadus Morrhua, din care se extrage untura de pește. Pe de altă parte însă nu pare exclus că vitamina să se poată forma, în parte cel puțin, chiar direct în Gadus Morrhua.

Iată deci că problema modului de acțiune a razelor ultraviolete, prin cercetările pe cari le-a stimulat, a ajuns să aducă importante contribuțiuni și pentru pro-

blema vitaminelor.

Este ncontestabil că cercetările asupra modului de acțiune a razelor ultraviolete au dus la cunoașterea unor fapte extrem de interesante și importante chiar numai din punct de vedere științific. Pe de altă parte cele arătate până aci au putut să ilustreze, importanța practică a razelor și necesitatea lor pentru organism. Ele constituie o însemnată parte a energiei solare, cărei energii i-se datorește întreaga viață de pe pământ. Atât tratamentul preventiv, cât și cel curativ în aceste faze este cum nu se poate mai indicat. În anumite boli, în special la copii, ele sunt de o acțiune specifică. Ele sunt însă folosite aproape în toate bolile, deasemenea și la cei sănătoși. Din cauza această din urmă și din cauza că acest tratament este relativ nou și în parte rău cunoscut chiar de medici, mulți cred și azi că utilizarea lui este mai mult un rezultat al reclamei, — „este o modă” cum a discreditat deunăzi, poate fără să vrea, un confrate puțin competent aceste tratamente noi. Nimic mai greșit decât asemenea zeflemisiri. Tot atât de neiertat este să ne închipuim, că noi trăind în un belșug relativ mai natural de soare ca țările de nord, la noi tratamentul cu razele ultraviolete, fie ca helioterapie naturală (la mare, munte) fie ca helioterapie artificială (lampa de cuarț) ar fi mai puțin indicat. Din nenorocire, bolile produse prin lipsa de lumină există și la noi, între altele din cauza, că noi ne închidem de acțiunea razelor ultraviolete. La aceasta se adaugă condițiile igienice în genere foarte neprielnice în care se află populația dela noi și pentru care un bun remediu ar fi un exces de raze ultraviolete. În sfârșit trebuie să ținem seamă și de constituția noastră ca rasă. Suntem un popor sud-estic, mai pigmentat, dezvoltat ca rasă sub acțiune intensivă de soare. Avem în consecință o trebuință naturală mai mare de raze ultraviolete. Această trebuință este satisfăcută în timp de vară când țărânul petrece sub intensiva bătaie a soarelui. Dar obișnuit cu extremul de vară, simte cu atât mai mult lipsa razelor în lunile de iarnă, întocmai după cum în Statele Unite, aceia cari devin rachitici și mai puțin imuni față de boli suitalienii, negrii și copiii lor, din rase mai pigmentate și cu o trebuință mărită de raze ultraviolete pe care nu o pot satisface la New-York, în comparație cu vechea lor patrie și față de Anglo-Saxonii cari sunt adaptați.

Așa se înțelege de ce la noi populația dela țară este atât de bătuită de boli, în special de tuberculoză, iar copiii țărânului închiși în casă din toamnă până în primăvară, sunt rachitici, ori se prăpădesc de alte complicațiuni. Și mai rea este situația ia orașe. În deosebi sunt pe-

rielitați intelectualii și orășenii din prima generație, ajunși dela o extremă la cealaltă fără o adaptare treptată.

Cele arătate pot să demonstreze importanța ce o au pentru noi razele ultraviolete. Este de dorit ca problema să fie considerată și la noi cu toată seriozitatea, după importanța sa științifică practică. Tratamentul cu razele ultraviolete, preventiv și curativ, în formele de helioterapie naturală (la munte, mare, etc.), cât și cea artificială (lampa de cuarț), ori chiar prin preparate iradiate, trebuie aplicat pe straturi cât mai largi ale populației. Este un tratament simplu și fără inconveniente, în cazul că este făcut sub control medical. El va trebui extins în special asupra copiilor, și în timp de iarnă ar trebui aplicat majorității copiilor mai mici, inclusiv copiii de sănătate, chiar și celor sănătoși.

În acelaș timp însă trebuie ținut seamă și de rezultatele strălucite ce s'au văzut în bolile adulților. Deasemenea razele vor trebui întrebuințate în mod profilactic în toate vârstele, ele putând să împiedice o sleire de forțe în caz de surmenare și chiar un declin precoce.

Prin cunoașterea acțiunii razelor ultraviolete omenirea a ajuns în posesiunea unor mijloace ale căror efecte bune sunt incalculabile. Pentru viitor, printr'o generalizare a întrebuințării razelor se va putea ajunge la o mai bună dezvoltare a copiilor, la combaterea mai cu succes a bolilor, ce-i bântuie și la reducerea mortalității lor înspăimântătoare. Iar pentru adulți razele însemnează un izvor de energie și sănătate, a cărui întrebuințare va ajuta să se ducă mai cu succes lupta vieții și să se combată cu forțe mărite dușmanii ei. Viața va deveni mai agreabilă, iar durata i-se va prelungi mult peste media de astăzi.

Docent Dr. Gh. Popoviciu

A apărut într'un îngrijit volum

Sociografie românească

Anchetarea plășilor muntoase:
Margina, Almăj, Beiuș.

de

ION CLOPOTEL

Prețul 60 lei

ARDEALUL VECHIU

O gazetă poporală românească în anul 1848

În anul celei dintâi desrobiri economice și politice a țaranului român adevărat s'au găsit oameni, cari să se gândească și la „deșteptarea” lui din somnul cel de moarte al „necunoștinței.” condiția, fără de care nu se putea imagina „croirea unei alte sorti”. S'a făurit încă de pe atunci planul unei puternice ofensive culturale, care pe cei treziți la viață prin „profetul semnelor vremii” să-i elibereze de toate cătușile. În vâlânășagul frământărilor de atunci, când clădirea lumii vechi se clătina de toate părțile, mințile unor oameni cu suflet mare erau frământate și de gândul clădirii viitorului românesc.

Au fost câțiva profesori, clerici și „canceliști” dela Blaj, conduși de învățatul canonic Timoteiu Cipariu, cari, în timpul când se pregătea marea adunare de pe „Câmpia Libertății” se gândiau la hrana pe care o reclamau deacum sufletele desrobite. În ziua de 15 Maiu, când patruzeci de mii de români ascultau cu răsuflarea oprită evanghelia lui Simeon Bărnuțiu, câțiva școlari împărțeau mulțimei o mică gazetă poporală, al cărei titlu era scris cu litere latine, semnul vremilor ce aveau să vie, iar textul cu slove chirilice, reminiscența trecutului trist.

Era primul număr al gazetei „*Invetia-torului poporului*”, purtând data de 10 Maiu 1848 și tipărit în tipografia „privilegiată” a seminarului. Prin ce întâmplare s'a nimerit, ca primul număr al acestei interesante publicațiuni să apară tocmai în ziua care mai târziu avea să devină zi de sărbătoare națională pentru românii de pretutindeni!

Gazeta se tipărea pe patru pagini 4°. având fiecare pagină două coloane. În fruntea primului număr s'a publicat un cuvânt către cititori, iscălit de T. Cipariu „Dintre popoarele Ardealului, — seria marele învățat, — singur românul e fără școală, fără învățatori politici, fără foi scrise întru interesul lui. Numai el nu știe calea cea oablă și dreaptă ce-l poate duce la îmbunătățirea soartei lui. E ca și omul călător în țară streină, ca pruncul sărac, lăpădat în mijlocul calei, care de toți se roagă și de puțin este ascultat”. Arată apoi că în Ardeal românii sunt de două ori mai mulți decât toate celelalte popoare conlocuitoare. Ungurii, săcuii și sașii au școale și pentru băieți și pentru fete. Din 300 mii sași nu este aproape nici unul care să nu știe scrie și citi. Câți știu citi dintre români? Dar dintre muierile românece, este măcar o mie care să știe? Ungurii au școale înalte în toate

orașele, românii numai una, la Blaj.

„Dumnezeule! Pentru treisprezece sute de mii de români numai o școală de Doamne-ajută, ci asta încă vai, cât de săracă, și mâine-poimâine muritoare de foame!” La sate starea e și mai tristă, căci aproape nu sunt școale românești. Asta e o greșală mare, un păcat care nu se poate ierta nici înaintea lui Dumnezeu nici înaintea oamenilor. Românul plătește la boariu, porcariu, păcurariu, ca să-i grijească și apere vitele, dar de copii cine să-i îngrijească, să-i învețe, nu are măcar un ban, au o bucătură să dea dela sine.

Urmările sunt destul de triste. Unii români umblă la școale ungurești și săsești, și în loc să învețe ceea ce e de folos românului, învață ceea ce e de folos streinului. Se lipese apoi, deși nu din inimă, de strein. În urmă își pierd limba și legea. Așa am pierdut pe Mailași, Nădejdești, Iojicești, Cândefești, Chendenești.

Politica română n'a fost nimic, iar politica țării a fost dușmănoasă românului. Nici un deregător mai mic sau mai mare al statului, dela Viena până la Brașov, nu e român.

Până la 1837 n'am avut nici o foaie românească, acum avem una la Brașov cu slove (Gazeta Transilvaniei), alta la Blaj cu litere (Organul luminării), dar,

Fraților, nădejde bună, fiți cu toți de veselie,
Cerul însuși ocrotește scumpa noastră Românie,
Azi e ziua de 'nviere a românului popor,
Care singur își urzește, dulce, mândru viitor.

Priviți cerul cum se 'ntinde, ca o mare însemnată,
Priviți soarele ce-aruncă o lumină 'nflăcărată,
Priviți văile 'nflorite, codrii, munții înverziti,
Cerul, soarele, pământul, astăzi sunt împodobiți,
Căci e ziua mult dorită, căci e ziua mult visată,
Unde falnic se ridică, România îndrăzneată.

Fraților, nădejde bună, azi sub cerul fără nori,
Libertatea, România se 'ntâlnește ca două flori,
Și 'noiesc în fața lumii a lor veșnică 'nfrățire
Dup'o lungă, dureroasă și fatală despărțire.

Fraților, nădejde bună, viitorul ce urziți,
Va fi vrednic de trecutul a strămoșilor slăviți,
Bărbăția și unirea între voi de-acum domnească,
Și strigați în libertate: România să trăiască!

E interesant să se știe că nici în numărul acesta, apărut la 17 Maiu, nici în cel următor, nu se face vre-o amintire despre adunarea de pe Câmpia Libertății. Nu e mirare. Povestea acestei mărețe manifestațiuni a sufletului românesc a

nu sunt scrise pe înțelesul poporului dela sate. Pentru luminarea poporului se tipărește această gazetă, care va publica tot ce îi este de folos. Va împărtăși poporului cunoștințele fără cari nici un popor nu poate avea viață. Românul trebuie să învie, să se renaască!

Urmează un articol intitulat „Românul”, în care autorul, (probabil A. Pumnul) ne dă o statistică a românilor de pretutindeni, bine înțeles fără pretenția absolutei exactități. O dăm și noi:

Ardealul	— — — — —	1.500.000
Baia, Ungaria	— — — — —	1.500.000
Moldova, Bucovina și Basarabia	— — — — —	3.750.000
Țara românească	— — — — —	3.000.000

Numărul total al românilor din Dacia Traiană s'ar fi ridicat așadar pe atunci la zece milioane.

Numărul 2 ne aduce un articol al lui Pumnul intitulat „Viața națiunii românești, dulceața limbei și a simțimentelor ei” — articol lung care s'a continuat și în numărul următor, apoi, s'a întrerupt deodată. (Abia pe urma unei adevărate somațiuni publice, Pumnul a dat și continuarea în numărul 10.) Tot în numărul 2 citim și un articol despre „Românii cei vechi”, iar la călcâiul lui avizul bibliografic: La redacțiunea de aici se află de vânzare Istoria scurtă a românilor din scrisorile părintelui Clain edată de prof. G. Pop. Prețul 12 cruceri de argint.

În fruntea numărului 2 de altfel s'a tipărit următoarea poezie, intitulată: 15 Mai 1848 și iscălită „Un român”:

fost dusă în tot Ardealul de cei 40 mii de români întorși la vetrele lor. Foaia avea o estensiune prea mică decât să poată publica și lucruri de... prisos.

De altfel numerele 1—5 în ce privește conținutul sunt mai mult numere de re-

vistă decât de gazetă, cu articole cuminți și instructive, ca *Impreunarea puterilor* (din franțuzește), *Rugăciunea*, *Regule de aur*, *Cum sunteți voi liberi?* Voind să dea cititorilor adevărată noțiune a libertății, le spune: „Păziți-vă de cei ce strigă: libertate, libertate și o strică cu faptele sale.” În articolul „Pe român numai cultura îl poate ferici” găsim și câteva din exagerările școalei latiniste. Acest articol se începe cu apostrofarea: *Amatori români!*

În numerele următoare se dau și poezii moralizatoare, ca bună oară: *Fericita mea, nevastă*, iscălită de V. U., apoi *Blandul bătrân Richard* (după Benjamin Franklin), *Spirit* (în paranteză „duh”) *frumos în trup curat* și altele. În numărul 17 se publică un entrefileu poetic intitulat „Toamna”. Abia începând cu numărul 6 „Invețiatoriul poporului” devine adevărată gazetă. În acest număr și în celelalte următoare, găsim rubrica noutăților, cu știri din Ardeal, din Ungaria, din Țara Românească, din Moldova, și chiar și din apusul Europei. După ce în numărul 6 anunță cititorilor „Să știți că unirea Ardealului cu țara ungurească e întărită de împăratul”, ne dă și un reportaj parlamentar cu articolul de lege despre ștergerea robotelor. În alte numere se dau știri despre răzcoala sârbilor și hotărârea dietei din Pesta de a coloniza pe pământurile sârbilor răsculați săcui ardeleni, — despre sosirea la Blaj a unei delegații numeroase de țărani români ca să ceară intervenția capitolului față de nedreptățile ce li-se făceau la recrutări și eliberarea unor români arestați de unguri. E încrestată și sosirea lui Bărnuț și Laurianu în toamna anului 1848 la Blaj și primirea lor cu vivate, apoi, știrea unei noi adunări a românilor în Alba-Iulia, admisă pentru ziua de 1 Noiembrie și alte știri din viața românilor ardeleni. Frunzașii români Sigismund Pop, Eutimie Murgu, Al. Bohățiel, Teodor Serb, Aloisiu Vlad, Constantin Popfalvi și I. Man publică un răspuns la articolul despre români al lui Niculae Josika din „Pesti Hirlap”.

Începând cu numărul 8 sunt viu urmărite evenimentele din principate. Iată, prima știre de acest soi:

„Cu ce v'ăș putea pe voi, frați români, mai vârtos îmbucura, decât cu știrea că și în vecina țară românească dincolo de munți încă se strigă glasul libertății! Așa e; iobăgia și acolo s'a șters, nu se mai aude acolo numirea de boier și prost, cu toții sunt frați, asemenea fii ai aceleai mame. Acolo, precum ziceți voi, în țară, de-acî încolo toți cari se vor pregăti în științe și se vor însemna cu bună purtare, pot să ajungă dela cea mai mică până la cea mai înaltă direcție a domnului țării, carele de-acî încolo se va

alege pe cinci ani. Toate acestea și altele se întâmplară în 23:11 Iunie în București fără nici o vărsare de sânge. Numai dacă afurisitul de muscal de nu va pune pie-decă, — ei doară pronia cerească va scuti pe frații noștri, așa cât și Moldova să se bucure de asemenea ușurare. Să și dea Dumnezeu, să nu mai fie românul iobagiu. Românului de sânge roman strălucit mai bine-i stă a fi liber.”

Numărul 9 aduce trista știre că „doi vânzători, Odobescu și Solomon” au voit să reîntroneze iobăgia, (amăgind 400 oșteni), dar poporul „i-a prins și învins”.

În numărul 10 se spune că „în Țara Românească și în Moldova fierb lucrurile foarte”.

În numărul 12: În Țara Românească merg lucrurile mai bine. Sultanul a recunoscut constituția. Incurând și lucrătorii pământului își vor trimite reprezentanții în adunarea țării, până atunci claca legiuită se va mai face boierilor. Va trece și aceasta!

În Moldova nu este holeră trupească. ci sufletească. Aici merg lucrurile mai anevoie, măcar că se auzi știrea că și aici se dede libertate. Nu-i mirare, că aici sunt mai aproape muscalii. Avem însă sperare că va trece și aceasta și cu numărul următoriu vom putea da știri mai lămurite.

Aceste știri s'au și dat în numărul 13. Noi le rezumăm în următoarele: Intrarea trupelor streine la Giurgiu. Protestul boierimei. Muscalii nu vreau să iasă din Moldova. Teamă de războiu.

În numărul 14: Patru mii de muscali la Iași și zece mii la Bârlad. Ei cer 80 mii de galbeni, plătească-i cine i-a adus!

În numărul 16: La București s'a numit o comisie care să împace pe boieri și clacăși. Bine ar fi să se întoarcă pe-

acasă coconii boieri, să nu mai umble spre răul țării, că a trecut baba cu colacii.

În numărul 20 se publică proclamația către popor a mitropolitului Neofit al Ungrovlachiei și știrea intrării turcoilor în București. În numărul ultim (21) aduce știrea tristă a căimăcăniei, încheiând reportajul de peste munți cu eselamarea: *Săracă țară românească, pe ce mâni ai ajuns!*

Gazeta a încetat în 27 Septembrie, înainte de căderea frunzelor. La sistarea apariției vor fi contribuit, probabil, și împrejurări de ordin material, adevărata cauză era însă... zângănitul armelor Iancului Luptătorii cu armele luminei au fost nevoiți să cedeze luptătorilor cu arme de foc, terenul.

După înăbușirea revoluției gazeta populară a lui Cipariu n'a mai apărut. Au mai trecut 37 ani până la apariția „Foi Poporului” dela Sibiu, despre care multă vreme se credea că a fost cea dintâi gazetă populară ardeleană. Abia prin anii nouă sute s'a descoperit vravul cu cele 21 numere ale „I. P.” în biblioteca dela Blaj și încă în vre-o două-trei biblioteci.

Suntem de părerea că ziarele și revistele noastre ar trebui să retipărească unele din articolele publicate în „Invețiatorul Poporului”, ca pe niște mărturii ale preocupărilor culturale din anul lui Andrei Mureșanu. N'ar strica, poate, dacă cele 21 numere s'ar retipări cu litere latine într'un volum, care să împedebască toate bibliotecile populare și școlare din țară. S'ar răsplăti în acest chip munca acelor, cari arzând de dorul ridicării neamului au aprins (poate, prea curând) o făclie luminoasă în întunericul necunoștinței. O răsplată târzie, dar meritată.

Septimiu Popa

P A P I N (3)

În anul 1690 Papin s'a căsătorit cu verișoara sa, care cu doi ani mai înainte devenise văduvă și trăia împreună cu mama și fetița ei. Astfel și-a luat obligații familiare nouă. Nu se știe dacă a avut copii: acest om ocupat totdeauna cu ideile sale, nu vorbește niciodată de căsănele sale.

Un an mai înainte, academia de științe din Paris aprobă alegerea lui de membru corespondent, cum propusese abatele Galois. Corespondenții de atunci erau împărțiți singuraticilor membri, și nu aveau ca astăzi o parte impersonală, dar era necesară aprobarea corporațiunii. Observăm deci, că Papin se avântase la o poziție însemnată în lumea științifică a timpului său. El

a menținut-o în curs de douăzeci de ani, publicând fără curmare proiecte și planuri nouă pentru producerea forței motrice.

Toate planurile sale se întemeiau pe întrebuițarea vidului și a vaporilor. În anul 1688 e vorba de o mașină pentru producerea vidului prin praf de pușcă; în anul 1690 e vorba de o altă mașină în care vidul se produce prin condensarea aburului de apă. Asta e deja mașina cu abur și el îi arată întrebuițarea: pentru pumparea apei din oaze, pentru ridicarea apei, pentru mânărea vehiculelor și corăbiilor. La toate e vorba de proiecte și modele mici. Executarea în mare ar fi reclamat studii și greutatea nouă, pe cari Papin abia le pu-

tea visa.

Astfel își exprimă mirarea, că priecipele a preferit alte aparate, fără îndoială mai practice, pentru a conduce apa din Fulda până în turnurile castelului și de aici a uda grădinile. O mașină de pompă, construită de Papin la comanda principelui, a fost distrusă din nenorocire la o topire a gheții de pe Fulda. Proiectul pentru o mașină, care să arunce granatele la 90 pași, l-a prezentat pe rând principelui, Olandei, Hanoverei, Angliei. Ea însă respins de pretutindeni, fiind înțeles pe departe de arta artileriei. Parcă am avea de lucru cu aventurile unui inventator din zilele noastre. Într-aceea Papin făcea principelui tot proiecte nouă, îl ruga de ajutor pentru a-le executa și se plângea contra colegilor săi, cari îl învidiau din cauza reputației, ca și o aduceau experimentele. „Negant matematic esse de pane lucrando?” (contestă-rea cu matematicile se poate câștiga pâine), scria el lui Leibniz. A trebuit chiar să recurgă la intervenția principelui pentru a domoli neînțelegerile, ce s-au ivit în sânul comunității protestante și au avut ca rezultat excomunicarea lui din partea coreligionarilor săi. Contele, fără să se înterezeze mai de aproape de ceartă, îl făcu sfârșit prin o simplă bătăie categorică. Totuș Carol I, absorbit de înterezele statului și de afacerile războaielor, cari sub Ludovic XIV nu mai încetau în Europa și înghițeau tot banii disponibili, abia mai ascultă ulterioz multele reclamații și proiecte ale lui Papin, cari nu prea duceau la nici un rezultat apreciazabil. „Principii au atâtea ocupații, încât nu se mai pot cugeta și la științe” scrie Papin lui Leibniz. Venitele promise nu se puteau încasa din cauza războiului. Pe la 1690 roagă pe Huygens să-i caute un post în Olanda. Într-aceea își urma mai departe cercetările, când s'a produs catastrofa cu tunul, care i-a distrus o parte din atelier și a rănit mortal mai multe persoane. Le Sanssauye și biografia lui Papin atribue catastrofa unui complot infernal al adversarilor săi. Nu mă pot împăca cu explicarea aceasta. O astfel de încercare ar fi periculoasă și astăzi, când suntem mai capabili a regula expansiunea vaporului. Un experiment analog nu s'ar mai face în interiorul unui edificiu și s'ar lua toate măsurile de precauțiune, a căror necesitate nici nu o îbănuia Papin. Ori cum ar fi accidentală, acesta a fost fatal. Detractorii lui l-au înșinat la domnitor, ca pe un „aventurier” care, fără experiență și din pură speculațiune întreprindea sute de lucruri diferite periclitându-și viața proprie și a principelui?.

Când Papin, evident fără voia lui, a demisionat din postul de la Kassel, și-a cerut permisiunea să se poată reîntoarce la Anglia. Ceeace i s'a și acordat, fără să se arde ceva deșănțare. (1707). Era acum de 60 ani și începuse o carieră nouă, nefiind favorizat în măsura ce în anul 1680, când la intervenția lui Boyle fu numit curator la experimentele Societății Regale. Dar pătruns de entuziasm și speranță, el voia să vândă o ginei mașină pentru corăbii, cum Ful-tonul își oferi, o sută de ani mai târziu, o altă mașină lui Napoleon. Se știe că de departe mai era realizarea practică. Dar Papin se credea singur. Purta cu sine modelul de șalupă, care avea să fie omănată cu vapor. Prima încercare voia să o facă pe Fulda, pentru a aplica așipoi mașina și pe o navă maritimă. Aici rezultă clar imprudența omului genial. Când a ajuns la gura râului Fulda și voia să treacă pe Weser, el a eșit din țara contelui de Hessen, a cărui protecție îl apăra și ajunsese în domeniul electorului de Hanhóveră, unde navigația pe Weser era monopolul unei societăți de corabieri, foarte getoși pe privilegiul din care trăia societatea. Papin avea deci trebuința de un permis special pentru a-și putea continua navigația. El l-a și solicitat, dar cu toate recomandările lui Leibniz, autoritățile electorului din Hanhóveră i-au denegat energic permisul și nici societatea corabierilor nu l-a rezolvit mai favorabil cererea. În loc să continue tratativele, ori în caz de trebuința să li acostat și debarcat încă pe Fulda, impacientul Papin, care se lega în toate speranțele posibile, credea că și poate executa întreprinderea și poate ignora privilegiul societății corabierilor. El s'a îmbarcat, deci cu familia și cu câțiva corăbieri pe vasul „fără pânză și fără vâsle” în condiții foarte alarmante și proprii de a stârni gelozia și teama corabierilor privilegiați. Ceeace a urmat, știm până în detalii, căci protocolul, ce s'a lăsat în biurul din Münden, s'a păstrat și s'a publicat. Abia a debarcat Papin pe pământ hanoverian, când corăbierii i-au cuprins corăbia declarând-o proprietate a societății. Cu toate încercările neputincioase a șefului de biurou de a apăra pe Papin, primarul ordonă de a se sechestra vasul, ceeace se și face cu toate protestele și reclamațiile familiei lui Papin. Șalupa și mașina sunt desfructe, iar materialele se vând imediat prin licitație publică. Un sfert din suma obținută se preda, conform uzului local, domnitorului elector din Hanhóveră. Hanstul străimă cum scria șeful de biurou, s'a departat fără ceva plângeri deosebite. Peripeția asta, oricât ar fi fost de mare

imprudența lui Papin, rămâne una din cele mai mai triste în existența de martir a inventatorilor, dar în urmă unui capriciu curios al istoriei, ea constituie dovada cea mai elatantă că Papin este în adevăr primul inventator al corăbiei cu vapor, construind o astfel de corăbie în anul 1707!

O scrisoare a lui Papin, datată din 16 Mai 1707 și adresată doctorului Sloan, secretarul Societății, exprimă o cerere modestă de 10 fonturi sterlingi. Până exilului este amără, spune Danie. Într-o altă scrisoare, datată din 31 Decembrie 1711, Papin iarăși mai roagă respectuos Societatea, „a cărei bunătate nu o poate lauda în deajuns” și pentru care lucră el, „să binevoiască a lua în considerare, ca aproape de șapte luni, când el își făcu grija cea mai mare și cât se poate de precis experimentele, a trăit fără nici un ban în pungă, fiind lipsit de toate alimentele și de celelalte lucruri indispensabile pentru traiu. Mai adaugă că „nefiind în stare de a-și împini datorința față de delegații Societății, s'a văzut silit să se cercească într-o locuință necunoscută”. Se pare că nici familia sa nu și-a putut găsi mijloace de existență, căci nu se mai vorbește despre ea.

Intretimp și-a continuat cu stăruință cercetările și proiectele. Sprignit de o recomandare din partea lui Leibniz, el rugă în 1708 Societatea Regală de un ajutor pecuniar, ca să și poată construi corăbia cu vapor. Newton era atunci presedinte. Petiția i s'a dat lui. Dan până și genile cele mai puternice arareori sunt și diri simțitoare față de nevoile și suferințele altora și prea puțin dispuse de a le sări în ajutor. Newton făcu propunerea să se examineze cu răgaz invenția lui Papin, să se facă cu ea experiențe în cea mai costisitoare și apoi să se raporteze asupra celor constatate. A fost prudent din partea lui Newton, dar nu era de nici un folos pentru bietul Papin. Făcându-s'a peste tot aceste experiențe? Nu există nici o urmă în arhivele și dosarele timpului.

Lipsit de orice mijloace și silit de a și pune toate mașinile într-un mghiaz al căminului sărăcăcios, Papin se pare că în 1712 a părăsit Olanda, mergând în Olanda și de aici în Germania. În anul 1714 se afla în Kassel, dupăcum rezultă din o scrisoare, în care Leibniz îl roagă mandă din nou unu prieten. Leibniz spune în scrisoare: „Papin are merite, cari de sigur nu se pot disconsidera”. E ultima notiță ce o mai avem despre Papin. El apune apoi în uitare. Ultima sa refugiu nu-l cunoaștem. Nici data morții.

(urmarea și sfârșit)

M. Berthelot

Stabilizarea valutară

— Experiența Belgiei — (Urmăre.)

La revenirea ministrului de finanțe pe atunci, D. Van de Vyvere, din domnița fermă de a preveni o pierdere definitivă pentru cetățenii deținatori ai acelei monede și de a asigura țării — așteptând lichidarea — mijloacele de circulație necesare, a comis imprudența la transformare, de a menaja prea mult interesele cetățenilor!... Oferind cu titlul de cadou gratuit, diferența de valoare reală a marci pe atunci 0.50—0.60 franci belgieni până la valoarea cuscari s'a preschimbat, 1.25 franci belgieni.

Inflația nu putea avea decât urmări nefaste. Lira sterlingă se urcă treptat de la 35 la 50 și apoi la 80 franci belgieni. În Maiu 1925 ajunge la 105—110 și se menține astfel până în Martie 1926: — Vertiginoasă scădere a dezei

belgiene se produsese spre stupefacția optimismului adolorat, alerțelor eforturi titanice pentru refacerea țării nu se vedeau ajutate câtuși de puțin în opera lor, de ineluctabilele legi ale spației.

Cu tot exportul ei, cu tot ajutorul furnizat excepțional de anuitățile planului Dawes, cu toate capitalurile străine intrate în circulație, regresul era vădit și inevitabil. Datoria publică greva bugetul statului nu tocmal ușor; în bugetul pe anul 1926, ea figura cu 2.734 milioane franci la un buget de 5.325 milioane franci, adică mai mult chiar decât 50%.

Iată după situația din 30 Septembrie 1925, cum era dispusă datoria publică în ajunul primei stabilizări:

Datoria consolidată			
Internă	fc. belg.	17.080.000.000	Procentul raportat la totalul datoriei 65%
Externă	"	12.580.000.000	
		29.660.000.000	
Datoria flotantă			
Internă	a) către Banca Națională	fc. belg.	5.680.000.000
	b) pe termen mijlociu	"	3.355.000.000
	c) pe termen scurt	"	5.740.000.000
			14.775.000.000
Externă către guvernele aliate	fc. belg.	1.345.000.000	35%
Total		franci belgieni	45.780.000.000 — 100%

Albert Janssen — ministru de finanțe pe atunci — învins de greutate, reflectă un moment asupra oportunității stabilizării valutei, care fluctua încontinuu și care stânjenea complet operațiunile refacerii. — Ii trebuia un buget echilibrat. — Cu mari sforțări compr-

mă trebuințele imperioase la minimum posibil și apelând la spiritul de sacrificiu al tuturor cetățenilor — făcând să se voteze totți impozite, — cam 650 milioane franci — construi cu greu un buget echilibrat.

Era apoi la ordinele zilei și aștepta o soluție, chestia datorilor de războiu — în St. Unite pentru majoritatea. Prin aranjamentul de la Washington, aceste datorii sunt regulate — și în paranteza adaug: în condițiuni cu mult mai favorabile decât cele ce ni s'au fixat nouă — României.

Aceste obstacole înălturate — într-un cât posibilităților îi permiteau prin devizele provenite din cele 2 împrumuturi de câte 50 milioane dolari fiecare, încheiate unul de ultimul cabinet Theunis, celalalt de cabinetul efemer prez-

dat de Van de Vyvere. — Albert Janssen, detase fruncul belgian de cel francez, earg, cobora vertiginos pante cursurilor, sacrificând, pentru această operațiune circa 8 milioane dolari. — În aceste condițiuni, fruncul belgian se menține dela sfârșitul lui Septembrie 1925 până la 12 Martie 1926, în jurul cursului de 107 franci belgieni = 1 Lira Sterlingă, în timp ce lira sterlingă cota la Paris deja 133,32 franci francezi.

Proiectele ministrului pentru asanarea circulației fiduciare și stabilizării monetaie, întâlniră o bună primire în public, justificată în bună parte și prin expunerea de motive a proiectelor, sale, care pretindea că guvernul belgian și-a asigurat concursul străin pentru contractarea unui împrumut viitor de circa 150 milioane dolari.

Reforma reușise întrucâtva — promisiunea își valorifica calitățile și oferea, dar periculoase. O campanie de conferințe condusă cu multă dibăcie de senatorul Mgr. Despret și Louis Franck se deslănțue — nu atât contra reformei în principiu, cât contra politicii financiare generale a guvernului — învâcând în sprijinul atacurilor lor, imposibilitatea contractării împrumutului în străinătate. — Interviurile ayute cu banca rii străini la Bruxelles și Londra nu dădură rezultate pozitive. O întâlnire decisivă avu loc la 12 Martie la Londra — rezultatul: un comunicat vag, și iar Luni 15 Martie și Luni 15 Martie — cum îi place lui Louis Franck și nu mareașă — lira sterlingă se urcă brusc într-o oră la 122 franci belgieni. Banca Națională a Belgiei nu putuse face mai mult — cheltuisse în zadar o tranșă de 20 milioane dolari în tranșele pentru susținerea cursului, dar la ordinea guvernului înșeși de a mai para loviturile inevitabile date fruncului belgian pe toate fronturile economice.

Un faimos duel oratoric are loc în parlamentul belgian. Louis Franck, combatte cu un lux de argumente tentativa de stabilizare din punct de vedere al tehniceii operațiunilor, dărâmand complet explicațiile insuficiente și inacceptabile ale ministrului de finanțe. — În acest timp lira sterlingă se tot urcă nestinghe.

Opul citat, pag. 25.

Tată ce zicea în ședința parlamentului din 17 Martie 1926, D. Louis Franck răspunzând ministrului de finanțe: „Le gouvernement a obtenu vos votes en vous disant tout dépend désormais avant tout de la Belgique”. Et la vérité qui éclate aujourd'hui c'est que tout dépend des banques étrangères. (Annales Parlementaires, 17 mars 1926).

După Richard Lewinsohn, în momentul lations Les listes de tous ceux qui ont demandé du change existent; le controle des changes subsiste; j'en appelle à M. le mini-

* După Richard Lewinsohn, în momentul încheierii armistițiului, totuși hârțâie monedă în circulație era de 8 ori superioară circulațiunii fiduciare dela începutul ostilităților. (Histoire de l'inflation, p. 16 Payot, Paris 1926)

Louis Franck: „La stabilisation monétaire en Belgique”, pag. 12, Payot, Paris 1927.

Opul citat, pag. 17.

După Louis Franck, în 1915, totalul impozitelor către Stat și al taxelor locale, ce răspundea la sarcină de aproape 1.50 franci pe cap de locuitor, față de rația 123 pentru Franța și 133 pentru Anglia — în 1925 sarcina fiscală se urcase la 408 franci pe cap de locuitor, adică 981% față de 1913.

Opul citat, pag. 23.

rită atingând la începutul lunii Maiu 1926, 148 franci belgieni.

Rambursarea bonurilor de tezaur continua; dela 5400 milioane franci la 31 Martie, scăzu în Aprilie la 4.800 milioane. Statul împrumută mereu dela Banca Națională.

Campania contra francului se manifesta cu maximum de intensitate — specula scosese și ea capul și opera — presa ataca violent — opinia publică era desamăgită.

În aceste împrejurări parlamentul se redeschide — după vacanță — la 4 Maiu 1926. Dela început *Louis Franck* contestă guvernului calitatea de a persevera în înfăptuirea reformei, invocând argumentul sdobitor, că guvernul nu se mai bucură de încrederea necesară — condițiune sine-qua-non — și una din cele mai principale.

Lira sterlingă se urca vertiginos — la 7 Maiu cota 162,97 franci belgieni — cererile de rambursare ale bonurilor de tezaur deveneau mai frecventate — circulația fiduciară se urcase dela 7.495 milioane franci la data de 25 Martie 1926, la circa 8.307 milioane franci, la 20 Maiu 1926.

Situația era disperată. Cabinetul *Poullet* se retrage, iar la 21 Maiu, un guvern de uniune națională, prezidat de *Henry Jaspar*, ajutat de universal recunoscuta competență a miniștrilor *Emil Franck* și *Baronul M. Houtart*¹⁰ — îi ia locul.

Problema la ordinea zilei, care se pune cu mai multă insistență prin gravitatea ei era: cari erau soluțiile ce se impuneau debandadei generale.

Noul guvern face să se voteze mai întâiu legea pentru crearea unui fond de amortizare a datoriei publice, a cărei stare de provizorat s'ar putea zice mai exact — de neregulată regulare — împiedica complet stabilizarea.

S'a recurs iarăși la spiritul de jertfă al contribuabililor și parlamentul belgian votează impozite noi pe o perioadă de 4 ani, cari însumau 1.500 milioane franci anual tocmai în scopul de a contribui la mărirea fondului pentru reducerea inflației.

Totuși cum alte bonuri de tezaur ajungeau treptat la scadență, guvernul belgian se văzu la un moment forțat să invite — o invitație cam brutală de altfel

stre des Finances, il ne me démentira pas: la masse des demandes de changes d'ou est — elle venue? Elle est venue de nos industriels et de nos négociants; elle est venue des industriels de Charleroi, de Verviers, de Courtrai, de Gand, de négociants de toutes les parties de la Belgique ayant des paiements à effectuer à l'étranger"

¹⁰ Opul citat, pag. 65.

— pe posesorii acestor bonuri să le preschimbe în acțiuni privilegiate ale căilor ferate, exploatate până la 23 Iulie 1926 în regie proprie și cari fuseseră preluate de o societate nou constituită, care — a emis acțiuni pentru 11 miliarde franci — (statul era principalul acționar, participa cu 1 miliard) — și după cari se obligase să plătească o dobândă fixă de 6% anual.

Majoritatea absolută a detentorilor acceptă această tranzacție și astfel principalul obstacol înlăturat, noul guvern — ajutat de experiența din trecut — gândeste la remedierea celui alt neajuns: insuficiența masei de manevră.

Cu toate măsurile luate, lira sterlingă se urca mereu — la 30 Iunie cotează 173,25 franci, pentru ca la 13 Iulie să atingă cel mai ureat curs ce l-a avut vreodată: 217 franci — rolurile se inversaseră, „Parisul” făcea primă acum asupra „Bruxelles” cu 14 puncte.¹¹

Guvernul belgian examinând precis situația, simte necesitatea inevitabilă a unui nou împrumut, internațional. La 2 Octombrie 1926, delegații săi, *Emil Franck*, ministru — și *Louis Franck*, guvernatorul Băncii Naționale — iau contact cu *D. Montagu Norman*, guvernator la Banca Engliterei, care emite părerea că „în această imensă operă — asanarea generală a circulației — cooperarea băncilor de emisiune și solidaritatea lor — este una din condițiunile esențiale”.¹²

Guvernatorul *Strong*, dela „Federal Reserve Bank” din New-York, împărtășește în totul vederile confratelui său din Anglia. Ceilalți factori importanți, *Dr. Vissering*, președintele dela „Nederlandische Bank” și *Dr. H. Schacht*, directorul „Reichsbank-ului” sunt de aceeași părere.

Încrederea câștigată în afară nu întârzie a se traduce în ceva palpabil. Reveniți în țară, cei doi matadori ai stabilizării belgiene pun la punct elementele tehnice compatibile cu situația internă, iar la 20 Octombrie 1926, împuterniciții să întore la Londra în vederea încheierii împrumutului care fusese tratat în prealabil.

Consortiul acela solid și multilateral — Anglia: „Baring Brothers” și „Westminster Bank”; St. Unite: „Pierpont I. Morgan și Co.”; Olanda: „Hope și Co.”; Elveția: „Union Bancaire Suisse”; Suedia: „Stockholms Enskilda Bank” — era cea mai puternică garanție ce se putea oferi unui împrumut internațional.

Împrumutul fu semnat la 23 Octombrie 1926 — avea o valoare nominală

de 100 milioane dolari¹³ — și era emis în public la 94% și cedat bancherilor la 90% — dobânda era de 7% cu rambursare la 105 în 30 ani.

Evident condițiunile nu erau prea înșoare, dar altele mai bune nu se puteau obține în acel timp. Prevăzut astfel cu un fond de manevră suficient, guvernul — într'un consiliu de miniștri prezidat de Regele Albert — supune la un minuțios examen noul proiect de stabilizare, iar la 25 Octombrie 1926 stabilizarea se decretază legal a doua oară.

Operația a reușit întru totul. Secretul și rapiditatea măsurilor — în ce privește stabilirea cursului, au asigurat o execuție eficaă și cinstită a măsurilor luate.

Guvernul lansează o nouă monedă cu numele de „Belga”, care echivala cu 5 franci belgieni, iar 35 Belga, egal cu 1 liră sterlingă, ceea ce ne arată indirect că în raport cu Anglia, francul belgian fusese stabilizat la cursul de 175 franci belgieni = 1 liră sterlingă, tocmai cursul real al pieții, sau altfel exprimat: 0,209211 grame aur reprezintă echivalentul metalic al unei Belga.

Pe baza acestui raport astfel stabilit s'au fixat următoarele parități:

Paritatea în Belga

Londra: Lira sterlingă	— — —	35.—
New-York: Dollar	— — —	7,919
Paris și Basel: Francul aur	— — —	1,3877
Roma: Lira	— — —	1,3877
Berlin: Marca	— — —	1,7132
Amsterdam: Fiorinul	— — —	2,8909
Madrid: Peseta	— — —	1,3877
Stockholm: Coroana Suedeză	— — —	1,9277

A trecut de atunci un an și mai bine iar rezultatele obținute — nu vreau să flatez susceptibilitățile nimănu — a întrecut chiar așteptările: Belga face chiar primă.

Hărnicia disciplinată a neobositului popor belgian, un buget echilibrat real, consolidarea datoriei externe, balanta conturilor favorabilă, stabilizarea efectivă a schimbului la cursul indicat de guvern și armonizarea salariilor și prețurilor la nivelul acestei stabilizări, sunt atâtea garanții efective, că normalizarea face pași uriași.

Felul cum s'a procedat în Belgia constituie cea mai palpitantă lecție ce se poate servi guvernanților noștri. Problema s'a tratat în Belgia prin cele 2 ipoteze posibile: reușita și insuccesul.

Cazul se prezintă pentru noi mult mai ușurat, rămâne de examinat precis situația, de aplicat soluția cea mai completă, cea mai adecuată situației noastre particulare — cu alte cuvinte — cea mai eficaă...

Gheorghe I. Popescu

¹¹ Opul citat, pag. 68.

¹² Opul citat, pag. 97.

Pro memoria

Viața, acest labirint de realități neprevăzute și parte neexplicabile, ne dă la ivirea noului an prilej de adâncă și nețărâmurită jale.

Trăind în cadrele largi ale unei vieți pline de jertfe și iubire față de neamul românesc, iată pe scurt caracteristica activității pământeste a marelui nostru profesor D. Valeriu Branisce.

Plin de avânt pentru idei mărețe, reforme naționale și de organizație socială, ai părăsit luncile cu balsamul lor dătător de viață ale scumpului Tău Ardeal, ai părăsit frumoasa măiestrie a educatorului micilor odrasle și cu avântul demn de clasice exemple ale activității, ai prins în brațul Tău viguros, standardul apărării noastre și cu eroismul moral caracteristic firilor superioare, ai răspândit timp de mai multe decenii focul vestal al idealismului național în toate unghiurile românismului.

Ai abandonat natura și florile ei, dând națiunii suferinde suprema jertfă — viața Ta.

Un suflet amar plin de entuziasm întru căutarea adevărului social și științifice trece spre orizonturile păcii vecinice.

Regrete unanime Te însoțesc pe drumul cel lung al eternității.

Modest, retrăind clipe de armonie în conștiința Ta bogată, câte instituții naționale (între marginile etnice ale neamului întregit) n'ar. fi luat dezvoltarea deamănă avântului sufletului Tău cu largi și adânci concepțiuni morale!

Lumină și avânt erau lozinca vieții Tale, întunec și desnădejde în urma Ta.

Nici în clipe de nețărâmurite deziluzii asemănătoare cu adânci zdruncinări morale n'ai uitat să-ți fintești în totdeauna ochii spre idealul senin al reinvierii conștiinței noastre politice naționale și științifice.

Ai ajuns la ultimul popas, dar acest popas în veci nepătruns de mințile noastre, l-ai făcut ubitul nostru profesor încă de timpuriu.

Cum de să îndură șoarța să Te desprindă din inimile demnilor Tăi tovarăși de luptă ideală pentru consolidarea visului nostru de veacuri, chiar în aceste timpuri de grea criză morală și socială.

Cu inimile îndurerate trimitem deci în aceste zile de introspecțiune sufletească omagii de recunoștință familiei, care a dat națiunii o personalitate covârșitoare prin apogeul moral la care a ajuns.

Te-ai dus, dar spiritul Tău va plana deapurarea deasupra noastră îndrumând acțiunile noastre spre bine, iar cărările

idealismului bătute de Time vor fi un puternic indemn de înaltare generațiunii de azi și de mâine a națiunii române.

In fața mormântului istoric, care cuprinde o ființă dragă unui neam întreg

Contribuțiuni la viața lui Petre Maior

Leagănul copilăriei nemuritorului istoric Petru Maior este orașul Târgu-Mureș. Aici și-a petrecut cei dinți ani ai vieții sale și, probabil, că tot aici i-au cântat ursitoarele la leagănul său, prevestindu-i un viitor plin de lupte și jertfe.

In anul 1758 găsim pe tatăl său Gheorghe Maior, îndeplinind funcția de protopop al românilor de legea grecească (nu se făcuse încă desbinarea între uniți și neuniți), pe care funcție o ocupa, probabil, din anul 1750, când se ridică biserica românească din oraș.

La 28 Noembrie 1758, în calitate de protopop, Gheorghe Maior merge în comuna învecinată Bârdești, unde conscrie averea bisericii, făcând un raport amănunțit orașului.¹⁾

In vara anului 1760, Gheorghe Maior este tot în capitala de odinioară a secuimii, fiind adus la casa sa, legat în lanțuri, Popa Tunsu, care făcea propagandă printre românii „de pe Câmpie”, cercând să-i întoarcă la legea ortodoxă.

După o păstorire de 13 ani, protopopul Gheorghe.

Maior la 1763 trece la Căpușul de Câmpie, de unde administrează până după anul 1766 și protopopiatul Mureșului.

Consiliul orașului la 12 Aprilie 1766 face o cerere către episcopul Atanase Rednic, rugându-l să îndrume pe protopopul Gheorghe Maior ca să introducă de preot în Bârdești (locuitorii acestei comune erau iobagii orașului), pe Popa Gheorghe, distinsul preot din Corunca, care ar putea împiedeca trecerea Românilor la legea ortodoxă.

In această cerere orașelul se plânge împotriva protopopului Gheorghe Maior, care a așezat ca roboți (zileri) în casele parohiale din Bârdești, pe mamă-sa văduvă, o femeie bătrână, și pe un frate al său mai mic, țaran, ca să aibă un modest mijloc

se închină cu recunoștință tricolorul îndoliat al mândriei noastre naționale, căruia i-ai jertfit fără șovăire toate energiile vieții Tale.

Spre lumea celor drepte ne întoarcem acum privirile și ne rugăm bunului Părinte să-ți facă parte de vecinică odihnă, iar nouă să ne aline durerea inimilor greu încercate.

Dr. Aurel Sbârcean

de existență, punând de preot pe un bătrân văduv, care se mulțumește cu venitele, ce le are dela credincioși, lăsând casa și pământurile bisericii în folosința mamei și a fratelui episcopului.²⁾

Din acestea se vede lămurit că tatăl lui Petru Maior se trăgea din o familie săracă de țărani, care își câștiga pâinea de toate zilele ca roboți, și că locul nașterii lui Petru Maior trebuie considerat orașul Târgu-Mureș unde tatăl său a fost preot între 1750—1763, iar nu Căpușul de Câmpie, unde se mutase după nașterea nemuritorului istoric.

La 1779, bătrânul protopop din Căpușul de Câmpie este încă în viață și primește dela preotul unit din Craiul de Câmpie, o iapă, iar dela preotul din Band, 11 fl. și 40 denari, drept răsplată că le-a stat în ajutor ca să-și câștige darul preoției, care îi scapă de sarcinile grele de iobag.³⁾

In anul 1874, Petru Maior este numit protopop în districtul Gurghiului, unde își împlinește, cu multă tragere de inimă, misiunea de păstor și luminător al poporului său, rămas în umbră. Românii din Târgu-Mureș, îndemnați de comercianții greci, cari se romanizară, începură a părăsi unirea, îmbrățișând vechea lege ortodoxă. Atunci, guvernul, la intervenția episcopului Bob, înființează, la 1785, în Târgu-Mureș, un curs de 6 săptămâni pentru credincioșii români, cari au părăsit unirea, incredințând cu conducerea acestui curs pe distinsul protopop al Gurghiului Petru Maior.

In primăvara anului 1785, Maior se prezintă la Târgu-Mureș și începe cursul, pe care îl cercetează 15—16 bărbați. In curs de 38 de zile, isbutește să convertiască pe acești credincioși pentru unire. Convingerea, pe care le-o trezește în su-

²⁾ Procesele verbale pe anul 1766.

³⁾ T. Popa: Documente pag. 44.

flet cuvântul cald și fermecător al marelui dascăl, nu țin mult, ci abia pleacă Maior și la câteva săptămâni, acești credincioși „convertiți” încep a cerceta iarăși biserica ortodoxă din Cornățel.

Guvernul, văzându-și zădărnicele planurile sale, la 16 Dec. 1785, numește din nou pe Petru Maior ca propovăduitor al legii catolice „instructor relabentium Valachorum M. Vasárhely”, cum se iscălește dânsul, éare prezentându-se la datorie, nu-și putu începe cursul, ci „consiliul orașului, acceptând motivele, lipsite de temei ale schismaticilor, s'a trimis, fără nici o ispravă, acéasă.”

Zădarnic se plânge Maior la episcopul Bob împotriva consiliului orașului, care n'a lucrat cu toată stăruința pentru a îndupleca pe „schismatici” să asculte învățăturile legii catolice, cursul nu s'a mai deschis niciodată; zădarnic se plânge la guvern ca să-i plătească cheltuelile și

diurna pe 38 zile, orașul nu se prea arăta dispus să-i răsplătească munca.⁴

Cea mai vrednică răsplată îi va fi fost mângâierea că cu glasul său de foc a putut să treziască o scârteie măcar de conștiință naturală în sufletele Românilor, amenințați de valorile maghiarizării.

În anul 1795, întâlnim pe Petru Maior ca inspector al șcaunului Mureșului (inspector Marúsiensis), neînțelegerile ivite între Români uniți și neuniți din comuna Lăureni (jud. Mureș) cari se certau pentru biserică, obligând pe uniți, cari rămân proprietarii bisericii, să contribuie și dânsii cu obolul lór la clădirea bisericii ortodoxe.⁵

Traian Popa, prof.

⁴ Arhiva orașului Nr. 89 — 1785 și 304 — 1787.

⁵ Arh. jud. Nr. 101. — E — 1795.

Discuții și recenzii

Ionel Teodoreanu: La Medeleni, roman în trei volume, ed. Cartea Românească București, lei 355.

Ionel Teodoreanu este un fenomen literar ce s'a impus dintr'odată cu romanul acesta celebru, a cărui axă este moșia la țară a unei familii de cărturari moldoveni (Iorgu Deleanu). Caracteristica principală a formei romanului este elanul scriitoricesc, verva susținută până la capătul celor aproape 1400 pagini, și îmbrăcată într'o definitivă limbă literară.

Intellectualitatea moldovenească deținea de mult rafinamentul stilistic, gustul esteticei și frumuseții de expresie. În opoziție însă cu fraza lui Sadoveanu, iniștită, contemplativă și elaborată pe îndelete, stilul lui Teodoreanu are o curgere foarte vioaie, spontană și sglobie. Serisul ieșianului Teodoreanu are și ceva din sprinteneala muntenească a Bucureștilor. Este și mult ornament în descripții bogăție și sinonime și flori de stil. Le accepi bucuros, le savurezi nuanțele infinite. Nu poți face reproșul unui stil prea încărcat, mai ales pentru că nu este niciodată obositor.

În volumul prim ni se înfățișează cu o rară măestrie inocența vieții celor trei copii Olguța, Dănuț și Monica la Medeleni, în pragul intrării în liceu. Nesfârșitele ghidușii și explozii de râs ale Olguței, îți dau senzațiile unor plăceri literare neegalate în literatura noastră. Trei copii cu totul feluriți ca fire. Și ce

intâme sunt legăturile lor cu satul, îndeosebi cu servitorimea și îndeosebi cu credinciosul moș Gheorghe.

În volumul al doilea trăim anii ultimi de liceu cu ispitele și schimbările lor. Olguța este aceeaș ființă svăpăiată, care nu scapă grimazul nimănui și este gata la ripostă și caricaturizare. Dănuț cade în mreaja unor aventuri amoroase pline de primejdii. Monica se înalță drept, consecventă și statornică. Mircea este elevul condus exclusiv de rațiune. La Medeleni este un haos, fiecare se izolează în turnul preocupărilor deosebite. Sufletele încep a fi mistuite de dureri vagi cari închid perspectivele viitorului. Suntem pe „drumuri” nelămurite.

Volumul al treilea tratează adolescența și intrarea în viața cea mare. Dănuț este devastat sufletește, dar i se bănuiește, darul de scriitor. Olguța și Monica ~~nu~~ la Paris, iar Medelenii sunt ipoteți greu. O figură stranie pune stăpânire pe mintea Olguței, este întunecatul și misteriosul Vania. Convinsă, că suferă de sarcomă Olguța își pune capăt zilelor. Monica își dăduse doctoratul în litere și e profesoară. Dănuț încearcă zădarnic cu tot sfatul lui Herr Direktor, să salveze Medelenii ajunși la licitație. Mircea abdică dela principiile radicaliste și se pierde în mediocritate politică.

Romancierul reușește perfect să prezinte viabile, în carne și oase, toate personagiile sale, cărora le dă contururi

precise și le face să acționeze în temeiul unui determinism neiertător.

Pecăt nimereste de bine să definească gesturile și acțiunile omeneste, însă pe atât e de vag în descrierile naturii: totul se destramă din grămada impresiilor din cosmosul fizic.

Intuiția psihologică, este însă profundă și neîntrecută. Mediul moral este plastic reprezentat, la Iași ca și la București. Viața reală, cu întregul cortegiu de aspecte este prinsă în linii viguroase. „La Medeleni” surprinde contimpocranitatea intelectuală și socială a Iașilor și Bucureștilor. Romanul este o nestimată a literaturii românești, pe care a înălțat-o simțitor cu preocupări și profunzime.

C. Ardeleanu: Diplomatul, tăbăcarul și acrița, roman ed. Casa Școalelor București, lei 80.

O analiză a vieții din suburbii pentru un ochiu pătrunzător va prileji neapătabile subiecte de literatură. Numai la aparență este simplitate în mahala. Se petrec și acolo frământări intensive, tragedii cari mistuesc suflete, suferinți negraite. O răbdurie cercetare se impune cu atât mai mult, cu cât mai îndepărtată stă de noi priveliștea așezărilor celor umili.

Scriitorul C. Ardeleanu a reușit să învieze o asemenea lume și să ne captiveze cu sbaterile ei până la falfăirea aripii morții, care restabilește linia normală după uragan.

Consulul Sălceanu, complect decăzut, își instalează familia într'o cameră sărăcăcioasă, are darul beției și e nevoit să se angajeze lucrător într'a tăbăcării. Fată-sa Agata termină conservatorul, însă nu poate face carieră teatrală, se lasă sedusă de directorul tăbăcării Andrei Grigore și nesocotește o vreme jertfele materiale ale cismarului Gangu pentru existența familiei Sălceanu. Consulul ucide pe Andrei Grigore și se spânzură. Agata se cunună cu Gangu.

Firul povestirii este atrăgător, iar justificarea conflictelor morale bine argumentată.

Romanul este expresia unei categorii sociale puțin cunoscute, deaceea funcțiunea sa de documentare socială este prețioasă.

C. Ardeleanu este un scriitor de rasă, cu simțul proporțiilor. Realismul romanului îl apropie de scriitorii apuseni de aceeaș manieră.

Călăuza studentului (Vademecum academicum). Ed. Oficiului universitar din București.

Cine ar putea spune, că suntem în de-

plina cunoștință a problemelor universitare? Nu numai că nu poate fi vorba de o cunoaștere peste tot, dar nici nu le bănuim complexitatea și îndatoririle firești față de ele.

O contribuție importantă este *Călăuza studentului* editată de către Oficiul universitar din București al cărui director este distinsul nostru sociolog d. prof. univ. D. Gusti. Intr'o introducere savantă d. Gusti pune problemele în toată amploarea și preconizează mijloacele pentru realizarea revendicărilor.

Universitatea din București are vreo 15.000 studenți: cine se îngrijește de rezolvirea chestiunilor de educație, de ajutor material, de asistență, de orientare profesională, de cooperare a muncii?

În a sta cu grije într'ajutorul studențimii pentru a o pregăti cât mai desăvârșit este o migăloasă dar folositoare operă, pe care o dorim dezvoltată la maximul posibil.

Începutul este promițător. Dorim succes deplin.

Ion Olopșel

Doi umaniști români în sec. XVI. de I. Lupaș

În memoriile secțiunii istorice ale Academiei Române (Seria III, Tom. VIII, Mem. 5 București 1928) profesorul de istorie română dela universitatea din Cluj a publicat acum decurând, un mic, dar interesant studiu despre doi români, cari au jucat un rol de căpetenie în viața și politica Ardealului și Ungariei. E vorba de Nicolae Olahul și de Mihai Valahul (alias Csaki). Primul a fost mai mult un cărturar, care datorită culturii și spiritului său, apreciat de cereurile diriguitoare ale Ungariei, a ajuns mitropolitul primat al Ungariei, cu sediul la Strigoniu. Ca să ne facem o idee de cultura lui umanistă, e de ajuns să spunem că a fost prietenul lui Erasmus Rotterodamus, a căruia moarte a și deplâns-o într'o frumoasă elegie latină. (Fragment citat în lucrarea de care ne ocupăm, și atribuit din eroare lui N. Val., aparține lui C. Grapharus) Nicolae Olahul era, firește catolic; și încă un catolic convins. Atât de convins că a și fost un prigonitor al reformei religioase care atunci începuse să se răspândească și în Ardeal.

Cine vrea să cunoască mai de aproape activitatea culturală a acestui învățat român, și sfetnic credincios al regelui Ferdinand și al soarelui sale Maria, cine vrea să vadă legăturile de rudenie ce-l legau cu casa Drăculeștilor din Muntenia (Nicolae Olahul era muntean de orig.) și cu Huniazii pe de alta, n'are decât să citească interesanta publicație a profesorului I. Lupaș în care va găsi citat o mare parte din materialul, unde se face pomenire despre acest — poate — prim umanist al neamului nostru. Țin să adaug o complectare: Despre Nic. Ol. mai pomeneste și umanistul sas *Christianus Schesaeus*, contemporan cu el, care în ale sale „*Ruinae Pannonicae*” (publicate la Wittenberg în 1581 și republicate apoi de Josef Carol Eder la Sibiu în 1797), vorbind de cei

patru delegați trimiși la Ferdinand să-i ducă vestea despre victoria repurtată asupra Turcilor la Agria, spune:

“Hoc etiam laeto rumore refectus Olahus Aurea legatis donabat pocula faustis.

(Cartea IV, V. 6:2—13)

Dacă Mihai Valahul (Csaki) n'a fost un cărturar atât de distins ca Nicolae a fost poate mai interesant ca om politic. Dacă primul e un sibian, cel de al doilea e un bihorean. După studii la Cracovia, ajunge canonic în Alba-Iulia, apoi îl fură politica, întră în serviciul familiei Zappolya, pe care o slujește cu cinste și credință, pentru a ajunge mai apoi omul de încredere al reginei Izabella, căreia el îi fu un adevărat cancelar. E destul

să amintim că acest catolic, care avea vădite simpatii pentru noua reformă religioasă (în cugetul lui era adevărat protestant) a contribuit nu puțin să salveze dela moarte pe propagatorii luteranismului din Țara Bârsei. Intr'adevăr, aceștia fuseseră chemați (la 1543) în fața Dietei ardelenene, ca să justifice purtarea lor. Intolerantul călugăr Martinuzzi, acel *Monachus*, de care vorbește așa des Schesaeus în cronica lui în exametri latini, și care era un adevărat regent, ceruse nimic mai mult, nici mai puțin să fie arși pe rug. Datorită intervenției lui Mihai Valahul, cât și a altor consilieri ai Curții, „*Lutheranae religionis doctores*” fură mântuiți de moartea grozavă ce i-ar fi așteptat. Și ceea ce e și mai interesant — acest bărbat e socotit de contemporanii sași, ca un „*eingeborener Deutschen Feind*”. Se poate o dovadă mai eclatantă de spiritul de toleranță românească, chiar în acele timpuri așa de bântuite de patimi și sectarism? De altfel toată politica lui religioasă a fost caracterizată de acest spirit de toleranță. Încă o dovadă e că — după cum arată dl I. Lupaș — diferitele tabere confesionale îl luau ca arbitru în discuțiile lor, închinându-i cărțile priu care și unii și alții, își expuneau crezurile lor atât de opuse.

Cu acest prilej îmi permit să atrag atenția autorului asupra unui pasagiu din același Chr. Schesaeus, care se referă la Mihai Valahul. Vorbind de persecuțiile religioase pe care le stârnise reforma în Ardeal, umanistul sas, pomenește și de „Csaki” al nostru în următoarele versuri:

Csakius alter erat Michael praeclarus in aula,
Qui rectis studiis excultos coepit amare
Et vigili studio libros volvisse Lutheri.
Inde Sacerdotum canones insulsaque Papae
Somnia securo didicit contemner vultu.
Huius virtuti multum obtrectare solebat
Dalmata, Reginae siqui cum carior esset,
Consilio obstabat, Monachus ne fraude noceret.
Ille vir aethereus servatus numine tandem
Regalis custos fit et anxia cura sigilli,
Huic soli secreta datur cognoscere Regis
Et graphio tacitae mysteria condere chartae
Quin etiam Regis puerum tenerumque rudemque
Fovit, et in veros eduxit principis annos.

Ediția din Sibiu. Cartea I., pag.55—56.

Termin această notiță cu însuși cuvintele autorului: „Amintirea lor se cuvine să fie înregistrată și în analele istoriei române ca o dovadă mai mult a neprețuitelor talente, pe care poporul nostru le-a dăruit în cursul timpului neamurilor

învecinate, contribuind la accelerarea progresului și la sporirea faimei lor.”

Șt. Bezdechi

Cartii „Societatea de Maine”

Monopolul căilor ferate și concurența între mijloacele de transport *

Mulți autori economiști constatând că la formarea taxelor de transport ale căilor ferate, oferta și cererea nu mai au rolul lor din alte domenii ale vieții economice, rețin o concluzie, pe care noi socotim greșită, în sensul căreia mijloacele de transport au nevoie de o situație de monopol.

Situația de monopol a căilor ferate lestat este indiscutabilă. Dar chiar și căile ferate înființate în baza sistemului liberconcurenței sau al concesiunilor, au o situație de monopol destul de pronunțată prin însăși natura căilor ferate.

Constatăm prin urmare și noi această situație de monopol, pe care nu o considerăm însă ca o necesitate economică, ci numai ca pe un fapt din domeniul vieții economice.

Să trecem acum la motivarea acestei păreri.

După părerea noastră căile ferate s'au bucură de situația lor excepțională în urma simplului fapt, că lipsesc alte mijloace de transport cari să dispună de suficiente avantajii tehnice pentru ca să poată lua concurența cu ele. Timp de o sută de ani căile ferate s'au bucurat de un monopol tocmai în urma acestui fapt.

Comparăm monopolul căilor ferate cu situația avantajată a fabricilor de porcelanuri din Cehoslovacia, cari nu pot fi concurate pe deplin, întrucât alte fabrici nu dispun de aceeași materie de primă calitate superioară; sau cu situația unei fabrici de articole chimice, a cărui „monopol” consistă într'un procedeu de fabricație unic, care aduce îmbunătățiri simțite produselor ei. Alte întreprinderi au publicul lor consumator sau produc marfă mai eficientă, cum este cazul întreprinderilor Ford. Acest avantaj al lor, putem să-i zicem „quasi-monopol”, — nu numai că este admis de legile economice, dar este chiar necesar.

Quasi-monopolul căilor ferate îl oferă rapiditatea lor, eficiența lor față de alte mijloace de transport, marea lor capacitate de transport și alte avantajii, cari lipsesc celorlalte mijloace de transport. Cum nu se poate face concurență fabricilor de porcelanuri cehoslovece decât după descoperirea unor materii prime de tot atât de bună calitate sau a unor metode de producție superioare, cari să echivaleze cu produsele acestea, totașa timp de un secol nu s'a putut face concurență căilor ferate.

După cum însă cu timpul se găsesse

mijloace pentru a fi concurate chiar și întreprinderile cari au cel mai specific caracter, totașa căile ferate vor găsi cu timpul concurenții lor. A afirma deci, că situația de monopol în care se găsește, ar fi un fenomen continuu, ba chiar o necesitate economică, este o greșală și se opune legilor economice.

Timpurile ne vor convinge de acest adevăr, pentrucă nu este departe, când monopolul căilor ferate, oricât de necesar ar fi socotit de către mulți economiști, va fi destrămat de către concurența puternică a mijloacelor de transport mai noi, ele rămânând însă cu quasi-monopolul despre care am vorbit și pe care, trebuie să-l aibă orice întreprindere.

Pentru a fi bine înțeleși, să distingem. Dispariția situației de monopol a căilor ferate nu va însemna nicidecum dispariția căilor ferate. Dimpotrivă, tocmai în baza celor arătate de către noi, în urma concurenței ce le vor face în curând mijloacele de transport mai noi, ele vor intra în rândul întreprinderilor de tot felul, recunoscând că și ele sunt dirijate de aceleași legi economice. În felul acesta se va valida din nou adevărul, că viața economică nu suferă monopolurile.

Publicul nu va mai fi nevoit să recurgă la căile ferate fără să aibă vre-o altă soluție, totuși căile ferate vor avea avantajii de cari se bucură orice întreprindere în concurență, ceea ce însă nu mai este un monopol, ci obicinuita stare favorizată a oricărei întreprinderi în baza legilor economice, fără de care ea nu ar putea exista.

Cari vor fi urmările acestui fapt, ne întrebăm acum? În primul rând concurența va face ca legea cererii și ofertei să se valideze și în ce privește formarea taxelor de transport, ori aceasta, evident că nu va fi un rău. Capitalurile investite în căi ferate sunt mult mai mari decât să ne închipuim că ele vor fi lăsate să rămână neproductive în urma concurenței ce întrezărim. Dimpotrivă, ele vor realiza noi progrese tehnice și vor căuta să nu se lase bătute, ceea ce le va reuși încă multă vreme. A opri însă concurența ce se face căilor ferate, pe lângă că este un procedeu potrivit principiilor economice, el nu va da nici un rezultat.

Timpurile moderne au creat două mijloace de transport cari promet să fie deopotrivă de temute pentru căile ferate: mijloacele de transport automobile și aeriene. Primele au și devenit un concurent

simțit al căilor ferate, ultimele nu au ajuns încă să le concureze.

Față de întreprinderile de transport pe apă căile ferate au luptat cu succes nu pentrucă acelea ar fi fost inferioare, dimpotrivă în unele privințe ele sunt superioare căilor ferate, dar prin simplul fapt că în regiunile mai îndepărtate de maluri, ele ieșeau din raza de concurență a căilor de navigație. Ne mai existând pe useat un concurent serios față de căile ferate, ele adesea își permiteau să exploateze această situație, cedând însă imediat unde se simțea, fie concurența căilor de navigație nu prea îndepărtate, fie concurența căilor ferate streine.

Să vedem din punct de vedere economic dacă este oare folositoare și de dorit concurența între mijloacele de transport?

Fără îndoială este just și la locul lui ca întreprinderile de transport să fie și ele animate de aceeași concurență care a împins la înflorire atâtea ramuri ale vieții economice. Concurența aceasta va avea efecte salutare asupra formării prețurilor și a dezvoltării tehnice a întreprinderilor. Ar fi o greșală dacă s'ar crede că este bine să se pună stavilă în fața acestei concurențe, fie dezvoltării mijloacelor de transport concurente cu căile ferate. Odată cu progresul vieții economice progresează și tehnica ce se găsește în serviciul ei și ar fi tot atât de ridicol să ne opunem acestor progrese, după cum azi stârnește zâmbet argumentul naiv al lordului, care caută să se opună construcției căilor ferate pentru motivul că prilele ar fi periclitare vitele scoase la pășunat.

Argumentul privitor la situația financiară gravă a căilor ferate fără îndoială este întemeiat și trebuie să i-se dea atențiunea cuvenită. Aceasta însă nu poate însemna ca să oprești în dezvoltarea ei nici tehnica, nici viața economică.

Chiar dacă concurența ce face întreprinderilor de căi ferate automobilele, ar fi mult mai periculoasă de cum este, măsura care va trebui luată nu va trebui să fie o simplă aplicare a puterii de stat pentru a opri concurența, fiindcă aceasta ar orbi numai căile ferate și la un moment dat fiind nepregătite, capitalurile lor ar fi iremediabil periclitare. Ori în interesul este ca ele să găsească mijloace pentru a spori randamentul capitalului, care este atât de mult scăzut la toate căile ferate din lume și a se găsi soluțiuni, pentrucă în lupta de concurență cu automobilele căile ferate să iasă învingătoare.

Aurel Gociman

(Va urma).

* Din cartea aceluiași autor cu titlul: „Noțiuni de politică de transport și de tarife a căilor ferate”, care să găsește sub tipar.

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Iarăși colaborarea interculturală

— In regăsirea sufletului pierdut —

Vorbeam anul trecut tot în paginile acestei reviste, despre o acțiune de înfrățire a diferitelor națiuni din aceasta țară, prin o colaborare interculturală.

Aminteam atunci despre o producțiune artistică organizată, de soc. „Principele Mircea“ din Orăștie, care s'a dat cu concursul oamenilor de bine, indiferent de certificatul de naștere întru națiune.

De data aceasta iarăși avem plăcerea de a creșta în răbojul faptelor ce vor trebui să ducă la înfrățirea popoarelor — o nouă colaborare interculturală, care se datorește dirijorului compozitor Locot. Savel Horceaș.

De ce oare nu am cerea apropierea între diferitele naționalități, nu numai prin paragraful legilor — interpretați și aplicați de mulțuri atât de dur și tendențios, — ei prin artă, prin virtuțile și prin bunătatea sufletului omeneș, prin dramul de ideal care, ori-cum, mocește în orice suflet?

De ce să recurgem la restricții? De ce să cerem concursul jandarmului? De ce să aruncăm în obrazul fiecărui a grandomanie națională lipsită de gust, de echilibru, lipsită — aceasta mai ales — de valoarea impunătoare a vieții noastre național culturale? De ce se amintim acestor naționalități, la orice pas, la orice ocazie, trecutul atât de urât și tragic, cu miros de răsunări — când acest trecut ar trebui să ni-l amintim, tainic, numai nouă — trăgând concluzii și îndreptar?...

De ce să câștigăm dragostea lor — numai prin politică, prin trăsături de șah la... „străin“.

Eu cred, mai de grabă, că în chestiunile interne ale țării, în delicatele rapoarte cu acești frați cu alte certificate naționale, decât ale stăpânilor, — politica, dar mai ales politicianismul, nu are ce căuta. Vechii noștri stăpânituri, o știu prea bine, prin mijloacele politice — de momeală sau asuprire — nu ne-au putut câștiga sufletele. Din contra, ne-au animat și solidarizat. Să ne între și nouă în cap ajutorul politicii — pentru politică, — nici noi nu-i vom câștiga.

Deci să nu atârnam deasupra capului acestei țări toate săbiile lui Damocles.

Să ne adresăm sufletului, — la dramul de bine și înțelegere ce trăiește în fiecare suflet. Să deșteptăm picătura de eternitate a omeneșului, ce gâlgăie ca un isvoarăș cristalin prin munți și prăpăstii, spre larguri.

Să lăsăm de o parte ringul — de mari boxeri în ale politicii, căci dragostea unei națiuni nu se câștigă nici la knockout și nici la puncte prin izbitori mai fine sau mai dure, fie la stomac, fie în dreptul inimii.

Să nu punem națiunea română în situația de boxer cu aure de șampion mondial în ale politicii, nici chiar la marginea Balcanilor.

Să dăm sufletul pentru suflet — cu răbdări și paciință de oameni ce știm să privim în veacurile ce vor să vină.

Ce ar fi dacă le-am vorbi — și cât de des, deschis, sincer — și despre suflet, cu toate aplicările lui sporindu-le, spre toate lucrurile bune la cari, aceste naționalități vor trebui să simtă că au o plăcere și o parte de merit, ce ne va onora reciproc.

În acest caz vom fi contribuit nu numai pentru o fericire și înțelegere înlăuntrul comunității României Mari, ci vom fi adus și un pios tribut marelui ideal. Umanității.

Atunci vom fi privit departe în viitorul de veacuri, al acestei țării și de pe acest vârf de munte, pe care am văzut urcându-l, în zilele noastre vorbărește, numai pe Marele dascăl și profet al neamului, Nicolae Iorga.

Să plecăm de grabă în regăsirea sufletului mare, pe care, se pare, că l-am pierdut și unii și alții...

Valeriu Bora.

CONFERINȚE

Asoc. Corpului Contabililor Prof. Dr. I. Evianu: Problema pescăriilor în România

Sâmbătă, la 18 Februarie 1928, în cadrele „Asociației corpului contabililor“, secția Cluj, dl dr. Ioan Evianu, distinsul profesor dela Academia de Inalte studii Comerciale și Industriale și expert-contabil și-a ținut conferința sa, tratând despre „Problema pescăriilor în România“.

Conferințiarul începe prin a demonstra importanța pescăriilor noastre, cari după cele ale Rusiei (Volga), sunt cele mai bogate în Europa. Cu toată bogăția noastră în pește conferințiarul aduce la cunoștință auditorului „faptul de o gravitate excepțională pentru noi, că în Cluj există negustori cari aduc spre vânzare, crap îngrășat din Ungaria. Descrie apoi cu o bogăție de amănunte tot procesul acesta al pescuitului, scoțând în evidență rolul multiplu pe care-l joacă în economia noastră națională, bălțile, așezate dealungul Dunării, aceste imense crescătorii naturale de pești, aceea supapă de siguranță a revărsării apelor mari, aceea funcțiune de regulare a temperaturii etc.

Bălțile oferă gratuit cea mai abundentă

hrană naturală, pe care piscicultorii de aiurea — Boemia, Galiția, Silezia — o plătesc cu bani grei. În bălțile Dunării peștele se naște, crește, se hrănește și tot acolo este prins atunci când la semnalul de alarmă al retragerii apelor — care se întâmplă pe la jumătatea lunii Maiu, Iunie și chiar Iulie — arendașii de bălți le taie retrăgerea prin acele garduri de nuiele de alun, numite ostrețe. Apar apoi malurile, peștele se retrage în bălți, crește, se îngrășe, iar la începutul toamnei, când nivelul apelor e cel mai scăzut, se pescuiește.

Pescuitul la noi depinde de suprafața inundată, dar mai ales de timpul cât durează această inundație. Când durata de revărsare atinge 100 de zile producția de pește este mare, când este mai mică, producția scade, iar când Dunărea nu se revărsă, pescuitul suferă.

Afară de pescuitul ce se face în bălțile Dunării și Dunăre — al peștilor de apă dulce — se mai face și un alt pescuit — al peștilor de apă de mare — care se face în lacurile de pe malul Mării Negre. Se pescuiesc astfel „sturionii“, acei pești originari din Marea Mediterană — scrumbiile de mare (zise albastre) — chefalii, etc., — cari prin Iulie pornesc la plimbare prin Bosfor, dealungul malului bulgăresc, trec pe la noi și se duc spre Rusia până la gura Donului, de unde ne mai găsim apă dulce pe la gurile fluviilor, se întorc înapoi și rămân prin lagunele noastre, Sinoe, Tusla, Mangalia, Jaclul Sasicu (Basarabia), unde-i mână și unde pot găsi toate elementele favorabile pentru satisfacerea legii fiziologice a reproducției. Aici stau până la prima ploaie de Septembrie, până la primul frig, când vor să plece, dar gasdele, — pescarii — cărora plimbările acestea le sunt și agreabile și rentabile — le încheie comunicația — printrucă în urmă să-i prindă, să-i săreze și să-i afume.

Aceste două surse de pescărie furnizează României o bogăție imensă în pește, nu îndeajuns bănuită până acum și exploatată empiric. Pescuitul este o bogăție națională care rentează prin excelență la noi găsimdu-se toate condițiunile, până la cele mai ideale — în ce privește atât cantitatea, cât și calitatea — printrucă o exploatare intensivă națională să sporească această bogăție latentă care azi nu dă nici pe departe maximum de rendement. În anul 1927 s'au prins 24 milioane kilograme pește, din a căror contravaloare au luat 151 milioane lei statul și 235 mil. pescarii. Producția peștelui ar putea fi dublată dacă se vor face lucrări hidrotehnice. Bălțile trebuie să rămână — o bogăție adevărat românească — încheie conferințiarul — să nu se procedeze la fel ca și cu celelalte bogății, petrolul, dar mai ales pădurile, exploatate atât de vandal de acei speculanți internaționali, cari ne-au lăsat munții goi, iar pe noi, români, săraci, într'o țară bogată.

G. I. P.

CARTI, REVISTE, ZIARE

Viața românească, anul XX, nr. 1. — Frunța revistă ieșană intră în anul al douăzecilea de apariție cu un număr deosebit de bogat și de valoros. Oricât de multe au fost publicațiile periodice apărute în ultimii ani aproape în toate orașele țării, făcându-și o concurență aproape negustorească, ele n'au putut știrbi din prestigiul acestei serioase publicații și nici nu i-au putut reduce sumarul. Ea

s'a menținut în fruntea revistelor noastre literare și sociale, atât prin materialul publicat la studii și opere literare, cât și prin cronicile ei multe și bine gândite.

Meritul mare pentru această întreprindere isbită îl are d. Ibrăileanu, criticul literar, care-și stabilește reputația muncind serios, în tăcere, nu prin reclamă ieftină și sgomotoasă; și d. Mihail Ralea, fecundul publicist de o mobilitate spirituală prodigioasă.

Banatul. — Revista Banatului continuă să ne aducă cu fiecare număr un bogat material literar și cultural, care nu interpretează numai provincia pe care o reprezintă, ci pe toți ceice urmăresc progresul realizat de intelectualitatea românească, de ori unde ar fi ea. Găsim studii documentate și mărunte însemnări despre așezămintele de cultură, sau de altă natură, ale Banatului și articole, cari răscotesc trecutul și culeg ca dintr'o mină aurul valorilor înfăptuite în cadrele lui. Spre exemplu cronică mărunță stăruie mereu asupra activității societății culturale din Banat, care concurează în acest teritor cu „Astra” culturală dela Sibiu.

Revista are însă și colaborări din afară de provincie, cari înaltă valoarea ei literară mai ales. Scriitorii distinși și îndeobște cunoscuți își trimit contribuția și aici, după cum și-o oferă la toate publicațiile noastre mai de seamă. Directorul actual al revistei, poetul Cotruș, merita laude pentru această largire a orizontului publicației, cași pentru întreaga ținută actuală a revistei, mult superioară față de cea avută înainte de venirea dănsului la conducerea ei.

Iată și principalii colaboratori din afară, pe cari i-am întâlnit în numerele din anul trecut: E. Bucuța, G. Bogdan-Duică, O. Ghibu, Ion Pillat, Camil Petrescu, E. Panaitescu, I. Simionescu, Cor. Petranu, I. Buzdugan și P. I. Papadopol, alături de cari numim și pe câțiva dintre cei mai frecvenți colaboratori locali: A. Negură, Sabin V. Drăgoiu, Ion Montani, V. Bârlea, R. S. Molin, I. Imbroane, V. Loichița, S. S. Moldovan, Tiberiu Vuia, etc.

Cronica dramatică

„Celui ce n'are, i se va lua” Piesă în 4 acte de Victor Papilian

O piesă care îți lasă multe îndoieli. La început se pare că vrea să moralizeze, sfârșitul însă îți schimbă părerea. Iată acțiunea: Doctorul Filipin este un om, care s'a lepădat de „conștiință” și de preceptele banale ale moralei zilnice. El este un om „tare”, „omul-forță”, care prin puterea lui vrea să ducerească totul. Nimic nu-i în stare să-l dea înlături din calea apucată. — La Universitate este o catedră vacantă. Filipin are doi contracandidați: Domnișoara Diana Petroniu, fata unui profesor, și doctorul Castrîșanu.

Lupta este aprigă, adică se spune pe scenă că-i aprigă, dar se sfârșește foarte ușor: Castrîșanu, în urma denunțului lui Filipin este arestat, fiindcă provoacă avorturi, iar pe d-șoara Diana doctorul Filipin o ia de nevastă. Catedra deei rămâne a lui.

Am redat foarte schematic acțiunea, dar în toate cele patru acte nu găsești mai multă. Celelalte întâmplări sunt acțiuni secundare. Din această schemă credem că reese izbitor contrastul dintre acțiune și caracterul personajului principal. Doctorul Filipin este omul-forță, cel puțin așa ne-o spune în decursul celor patru acte. Dar absolut nici o întâmplare nu ne-o dovedește. Când este pus în situații, cari îi reclamă *fapte*, devine laș. Pe unul dintre adversari îl înlătură printr'un act josnic: îl denunță procurorului (adecă nu face nimic), iar pe celalalt — o ia de nevastă — adecă iarăși nu face mult. Ne întrebăm însă ce ar fi făcut Filipin, dacă și al doilea candidat ar fi fost bărbat? Ar fi ajuns la catedră?

Supraomul curios al d-lui Papilian este un conglomerat de vorbe pompoase, cari nu spun absolut nimic. Nici o faptă nu vedem din partea acestui om-forță, decât două josnice: Un denunț și o căsnicie meschină. Și atunci te întrebi: ce a vrut autorul? Ar fi două răspunsuri. Primul: Până la scena din actul 4, când Filipin se decide la căsnicie, înclini să crezi că autorul vrea o premărire al omului-forță, care se încrede numai în sine. De altfel cei mai mulți spectatori s'au ales cu această concluzie. Sfârșitul neașteptat însă te face să găsești și un al doilea răspuns: Domnilor, oricât ați fi de tari, oricât ați fi de supraoameni — nu puteți reuși. Recurgeți la șiretlicuri josnice — și va merge totul de minune.

Cu foarte multă bunăvoință poți scoate o concluzie sau alta, dar nici una nu se impune. Aceasta însă însemnează că piesa n'are unitate organică. Ea n'a ieșit dintr'o idee centrală, care a frământat pe autor, ci este clădită în mod artificial dintr'un material hibrid. Intr'o piesă cu astfel de pretenții trebuie să planeze o atmosferă specială, la care contribuie fiecare personaj, pentruca nu prin vorbe, ci prin *simțire* să ne convingă de cele întâmplare și pentru aceea nu sunt definite. La fiecare rămânem conștienți, că ele fac ce fac nu fiindcă așa le îndeamnă caracterul lor, ci fiindcă așa vrea autorul. Dăm un singur exemplu: Sora doctorului Castrîșanu, o poetă melancolică, idealistă, care la un moment dat îi declară lui Filipin, că îl *dorește* la nebunie. Ei bine, pur și simplu n'o credem.

Mediul universitar, în care se desfășoară acțiunea, este deasemenea puțin potrivit. Bataille de ex. în „Samsonul” său pune la cale o acțiune de bursă. Aici poți nimici pe cineva. Dar ca să înfățișezi o astfel de luptă în mediul universitar, trebuie să fii un mare, foarte mare

artist. Sau poate a vrut autorul să ne arete că și la Universitate se fac meschinării? Il asigurăm că n'a reușit.

Ne vine greu să vorbim despre interpretare, fiindcă nu-i ușor să joci niște personaje, despre cari nimeni nu știe ce vor. Totuși remarcăm pe d. *Tâlvan*, care s'a străduit mult să dea vigoarea necesară „omului-tare”. Am mai amintit de ex. pe d-șara *Viorica Poruțiu*, care propriu zis a debutat cu prilejul acesta. Dar rolul d-sale era atât de desmembrat, încât nu putea să ne dea ceva unitar. Acelaș lucru ar trebui să-l spunem despre toți interpreții, așa încât — renunțăm.

Anuța

Comedie în 4 acte de Lucreția Petrescu

O altă premieră originală, în forma unei comedii cu acțiunea simplă. Anuța, o fată crescută la țară, ajunge la București, unde nu se poate adapta. Ea continuă să iubească pe dascălul dela țară, care în cele din urmă vine și o ia.

Tendința piesei este să ne arete contrastul între mediul senin dela țară și atmosfera stricată al orașului. Problema însă nu-i prea adâncită, așa încât din toată piesa rămâne vie numai istoria Anuței.

Piesa are multe părți într'adevăr simple. Autoarea nu este un element de dramă. Dacă totuși Anuța a fost bine primită, se datorește în întregime d-nei *Atena Dumitrescu*. În persoana fetei dela țară, naivă și plină de simțire, d-sa ne-a dat o creație foarte reușită. Uneori câte un zâmbet sau gest bine plasat ne-a redat admirabil, ceea ce nu ne puteau spune vorbele. Pentru anumite roluri d-sa se afirmă ca un talent unic la teatrul nostru.

Foarte bine d. *Neamțu Ottosel*. În schimb dna *Beatrice Crivețeanu*, care este o adevărată artistă, a avut un rol cu totul nepotrivit. Păcat că talentul d-sale nu-i bine întrebuințat.

OPERA

Werther

Dramă lirică în 4 acte de J. Massenet

Romanul sentimental al lui Goethe a găsit în liricul Massenet un compozitor foarte potrivit. Massenet este unul dintre acei muzicanți, cari au format o întreagă școală nu prin adâncimea motivelor, ci prin marele succes. Aceasta se datorește melodiilor simțite, cari însă se deosebesc mult de școala italiană.

Werther atât ca roman, cât și ca operă este tipul sentimentalității și al iubirii nenorocite. Din fiecare vorbă și fiecare melodie nu ne vorbește *omul*, care iubește, ci iubirea însăși. Este atmosfera caracteristică epocii lui *Sturm und Drang*.

Rolurile principale le-au avut dna *Aca Barbu* și d. *Andrescu Mărgărint*. D-na Aca Barbu, stăpână pe joc și voce, a fost o Charlotta foarte simpatică. Cu o rară,

inteligentă muzicală și scenică d-sa stăpânește cele mai variate roluri. Inșă n'a fost la înălțime d. Andreescu Mărgărint, care cu diferite nazale supărătoare tulbură mult revărsarea de sentiment al lui Werther. O mențiune bună pentru d-ra

Dobrankskaia și dñii Crișianu, Nicolau și Gavrilescu. Dl. Balogh slab.

D. Arati, directorul de scenă, ne-a dat în deosebi în actul I, o montare foarte potrivită atmosferei conținutului.

Liviu Rusu

Cronica economică-financiară

Situația petrolului românesc. — Descoperirea de noi izvoare de petrol în Asia și America, desvoltarea exploatărilor petrolifere neînchipuit de mare în Rusia și Persia, aruncă în concurența mondială cantități enorme de petrol, ce influențează în chip firesc asupra prețurilor.

Industria noastră de petrol, pentru a ține piept acestei puternice concurențe trebuie să se gândească la reducerea prețului de cost. Dar cum mâna de lucru se scumpește treptat, materialele de asemenea, taxele vamale deasemenea, taxele de transport sunt enorme, iar impozitele greu de suportat, problema acestei reduceri este foarte grea. Asupra reducerii salariilor și a prețurilor materialelor nici vorbă nu poate fi, numai taxele și impozitele datorite Statului sunt susceptibile de micșorare — și cu dreptate, fiindcă ele sunt atât de urâte, încât sunt aproape nedrepte. Statul e dispus să facă asemenea jertfe? Cam greu de crezut în mentalitatea de fiscal în care este astăzi condus.

Evident că industriașii nu așteaptă această jertfă numai dela stat, ei singuri au făcut-o asupra rentabilității întreprinderii, asupra dividendelor convenite acționarilor, și luptă să dea o nouă organizare întreprinderilor pentru a face maximum de economie de material, de timp în producție, maximum de economie în cheltuielile de administrație și în comerțul de produse petrolifere. Întreprinderile vor standardiza materialele în special tuburile de sondaj și țevile de conducte — materiale care reprezintă aproape 40% din costul sondei și se aduc numai din streinătate — folosind un singur tip și un singur furnizor pentru ieftinirea prețului lor, de asemenea vor desăvârși standardizarea începută a produselor petrolifere destinate exportului.

Întreprinderile petrolifere speră că și celelalte industrii le vor ajuta ieftinind și ele mărfurile produse, de exemplu lemnul de șchele adoptând principiul standardizării.

Dar pareă avem un Institut pentru organizarea științifică a muncii, în care nu sunt numai teoreticieni. Nu crede acest Institut că e de datoria lui să ia, și cât mai grabnic, în mână această importantă chestiune a standardizării?

Înainte de războiu se vorbea de standardizarea căruțelor de transport, s'au făcut și studii care au arătat ce importanță ar avea stabilizarea unui tip de căruțe în caz de mobilizare. A trecut războiul, am trecut cum am trecut prin el, nimeni nu se mai gândește la această chestiune.

Ce puțin simț de organizare avem, și ce dispoziție pentru oportunitatea și improvizatie!

Banca Românească. Țara e în necurmată decădere, a ajuns aproape la ruină economică, căile ferate sunt în pragul falimentului, toate întreprinderile sunt în pragul dezastrului. Politica economică a guvernului liberal este singura vină. Întreaga lume constată că acest guvern a fost înșăși ne-

fericirea țării, viața României însăși e amenințată, după moralmente și materialmente e la pământ. În sufletul guvernanților de astăzi nu este conștiința și armonia de a se jertfi pentru țară și să lase altora conducerea. Și știți pentru ce?... Băncii Românești îi merge tare bine sub acest regim.

Ultimul bilanț al Băncii Românești arată o înflorire ne mai pomenită. E singura instituție care înfloarește în această nefericită țară. Beneficiul pe 1927 e de 116 milioane, la un capital de 280 milioane lei. Fondul său de rezervă se ridică la 1 Ianuarie 1928 la 510 milioane lei. Și e vorba numai de zeryele curente vizibile, cele latente nu sunt mai puțin însemnate. Din 23 sucursale ale Băncii 21 stau în case proprii, în palate. Toate afacerile oneroase ale Băncii Românești, „Sardelele”, „Petroșanii”, „Steaua Română” și altele, cu ajutorul statului au fost până acum, toate complet aranjate.

Să ne trăsască!

Economia Basarabiei. — Ca să se vadă pentru ce Basarabia e nemulțumită de starea ei grea economică de astăzi, este de ajuns să se observe că liveziile de pomi roditori de altădată ale acestei frumoase provincii, care aduceau belșug în aceste părți — „de fiecare țaran putea să-și cumpere cisme” — sunt în părăsiu, fiindcă Statul român nu a ajutat-o să-și găsească noi debușeuri, iar cultura semințelor oleiaginoase și multele fabricuțe de ulei din această provincie au fost greu loviți din totală grijă a statului pentru ele. Astăzi importăm fructe din țările calde și semințe oleiaginoase și uleiuri și din La Plata.

Un stat e bogat atunci când locuitorii lui sunt bogați, nu când are câțiva miliarđari și milioane de săraci. Acei care nu se gândesc la bună starea poporului nu doresc nici ordine, nici liniște.

Statistica proprietății rurale. — În urma expropriării situația proprietății rurale este următoarea:

Proprietățile peste 100 hectare.	
Vechiul Regat	697.851 Ha.
Basarabia	325.619 Ha.
Bucovina	42.000 Ha.
Ardeal și Banat	1.153.010 Ha.
Total	2.245.480 Ha.
Proprietățile sub 100 hectare	
Vechiul Regat	7.293.148 Ha.
Basarabia	3.829.731 Ha.
Bucovina	478.000 Ha.
Ardeal și Banat	6.288.302 Ha.
Total	17.889.181 Ha.

Prin urmare din suprafața totală cultivabilă 2,254,480 Ha., adică 11,2% sunt ale marelui proprietăți, iar 17,889,181 Ha., adică 88,8% sunt în mâinile țăranilor.

Această proporție este cea mijlocie, ea este diferită în cele patru provincii, și e interesant de observat că țăranii au fost mai favorizați în Basarabia, unde de altfel exproprierea a fost mai aspră și mai

puțin în Ardeal și Banat, unde tendința se menține proprietățile de peste 100 Ha. se vadește în rezultate.

În Basarabia 6,1% din teritoriul cultivabil e în mâna marilor proprietari și 93,9% în mâna țăranilor.

În Bucovina 8% e în mâna marilor proprietari și 92% în mâna țăranilor.

În Vechiul Regat 8,5% din totalul teritoriului cultivabil e în mâna proprietarilor mari și 91,5% în mâna țăranilor.

Iar în Ardeal și Banat 15,5% din total e în mâna proprietarilor mari și 88,5% în mâna țăranilor. Și încă am întreba câți țărani au peste 100 jugări, ca să ne oprim la jumătatea limitei superioare a celei de a doua categorii (până la 100 Ha.)?

Clasificarea cerealelor. — Legea clasificării cerealelor este gata de a fi adusă în parlament. Și porumbului i-s'a făcut cinstea de a fi prevăzut în lege, și de a fi standardizat înainte de export. Occidentul ne cumpără porumb exclusiv pentru fabricarea spiritului, și chiar dacă l-ar vedea ca aurul de frumos nu-l mănâncă, — fiindcă nu-i obișnuit.

Legiuitorul așteaptă dela lege următoarele binefaceri:

1. Apărarea intereselor cultivatorilor — depreciindu-le produsele, doar ne dându-le nici un mijloc pentru a-și îmbunătăți produsele;

2. reducerea cheltuielilor de manipulare, — dar nu pentru producători;

3. punerea în legătură directă a producătorului cu consumatorul străin — ne ajutând în desvoltarea lor cooperativele, din contra;

4. eliminarea exportatorilor și tuturor comisionarilor — locul lor luându-l băncile;

5. stabilizarea prețurilor astfel încât producătorii să fie la adăpost de orice surpriză și de speculă, — nestabilizând însă nimeni moneda, și nu îmbunătățind împrejurările economice de producție;

6. finanțarea producătorilor, exitându-se plata de dobânzi uzurare — fără mijloace financiare și fără posibilitate, ca în lipsa capitalului intern, să se folosească capital străin;

7. clasificarea cerealelor după tipuri astfel încât să poată fi vândute fără probe, ori unde, chiar prin telegrame — aceasta după ce țăranii au trecut prin toate vămile, li-s'au făcut toate dificultățile, li-s'au făcut toate nedreptățile la clasificare, și și-au vândut cerealele pe prețuri mici la bănci sau intermedieri.

Ar fi chiar ca în *Canada*, dacă am fi o țară civilizată, cu suspectul legei și dreptului, cu funcționari conștiințioși și demni, cu o democrație adevărată și cu o moralitate publică demnă.

„Reșița”. — Dacă am fi în altă țară, când o întreprindere ar face un contract cu Statul respectiv și s'ar angaja să furnizeze statului cantități considerabile de materiale, ar fi o bucurie și o mândrie națională. La noi nu poate fi așa. Întreprinderile au o curioasă mentalitate medievală, și sunt aservite partidelor politice.

De pildă „Reșița” nu e o întreprindere metalurgică, ci o republică, cu domenii întinse, cu păduri-parcuri, cu minunate locuri de agrement, cu moșii și vii, cu nemai auzite locuri de vânătoare, cu vânători rare, cu apucături de baron medieval, care făcea libertăți unde voia și asupra pe cei de jos.

„Reșița” este mină de câștig fără muncă

pentru zeci și sute de consilieri, directori, funcționari publici, politicieni și alții mulți mai sus. „Reșița“ e o întreprindere aser-vită partidului liberal.

Un contract între o asemenea întreprin-dere, care face atâtea cheltuieli inutile, și își împarte câștigurile cu oamenii partidulu-liberal și stat, nu poate fi decât oneros pentru cel din urmă. Și așa și este. Ca și

contractele cu Petroșani sau cu cutare altă mină, noul contract cu Reșița nu este făcut decât ca statul să plătească mai mult decât trebuie materialul de care are nevoie pentru îmbogățirea partidului liberal.

Iată de ce nu se poate bucura noul contract ce se voiește a se încheia între „Reșița“ și stat.

Gh. Neculcea

ACTUALITĂȚI

Sporirea producției agricole

III

— O călătorie de studii în Germania —

Göttingen. Punctul final al călătoriei mele a fost Göttingen-ul, unde timp de 3 luni de zile am căutat să-mi însușesc în limitele posibilității metodele de cercetare, exactitatea și meticalozitatea necesară în studiul chimiei agricole. În acest oraș am sosit la 20 Iulie 1927.

Göttingen este un oraș vechi, situat în N. Prusiei, la maximum 100 km. depăr-tare de munții Harz, într'o depresiune care-l face să aibă o climă specifică, având înfățișarea unei cetăți grație unei așa zise „Wall promenade“ ce înconjoară orașul vechi ca un brâu și peste care în ultimele decenii s'au clădit cartiere noi, mai spațioase și mai estetice ca centrul.

Orașul numără 45.000 locuitori și își are teatrul și opera sa, având trupe stabile. Primăria orașului este o clădire foarte veche, cu uși mari și masive ale căror balamale sunt lucrate de mână având o sală de circa 30 m. lățime și 60—70 lungime pe ai cărei pereți sunt zugrăvite scene din viața Prusiei, începând cu obiceiurile triburilor teutone până în zilele noastre, nelipsind nici portretul trubadurului sub care stă scris: „ubi bene ubi patria“.

Chiar și azi în limbajul obicinuit, porțile orașului se consideră tot acolo unde străzile întretae Wall promenade și unde de fapt mai există și azi stâlpi fostelor porți zidiți din piatră. Cartierele noi sunt așa fel aranjate că sunt dispuse față de centrul orașului cu brațele unei cruci, iar suprafețele de teren dintre ele sunt ocupate de grădini de zarzavaturi, de florării, livezi de pomi, sau parcuri pentru sport, din care totuși se obțin frumoase recolte de fân. Aici în Göttingen în timpul războiului a fost un mare lazaret de prizonieri, iar azi s'a creat un nou cartier purtând același nume. Pe teritoriul orașului Göttingen sunt multe locuri interesante. Așa de exemplu în direcția NE pe hotarul dintre Hessa și Honovera se află un restaurant celebru prin aceea că certurile universitare, dintre studenți sau profesori, aci se limpezeau. În pădurile artificiale, cari înconjură mai mult de jumătate orașul, se află așa numitul „Bismarcksturm“ în felul unui foisor de pază, dar foarte solid, construit din piatră, având ca. 40 m. înălțime, fiind situat pe o colină, din vârful

căruia se are o frumoasă priveliște a orașului. În interior se află statuia cancelarului de fier, numeroase pergamente și plăci comemorative din partea tuturor senatelor provinciilor germane, a germanilor care trăiesc în afară de patrie, a studenților, etc., drept recunoștință pentru unitatea politică a Germaniei. Aci se fac numeroase excursii în schimbul a 10 Pf. din care se întreține turnul și se plătesc paznicii. În direcție opusă, se află alt monument numit „Bismarckstein“, înconjurat de grilajuri de zid în semicerc, având deasupra 6 potire mari ce dau o impresie de cult adânc.

Mai în apropiere de oraș, în vârful unei râpe, creată pe vremuri de un torent sălbatec, ale cărui urme azi abia se pot descifra, frumos plantată, se află așa numitul „Rohns Gasthaus“ unde se recrează publicul în zilele de Duminecă, luând și obicinuita cafea.

Viața în acest oraș mai păstrează ceva din evul mediu, căci dacă au dispărut cavalerii, drepturile lor în ceea ce privește austeritatea vieții le are Universitatea, care exercită un control public moral foarte serios și de temut. Multe lucruri cari există în alte orașe și state, în Göttingen nu există pentru simplul motiv că se opune Universitatea.

Acesta e răspunsul pe care îl capătă orice interesat. În Göttingen și-a făcut studiile Bismarck și pe toate casele unde a locuit ca student sunt fixate plăci de marmură, arătând durata timpului.

Universitatea din Göttingen a fost înființată la 1737 de către englezi și e cunoscută sub numele de Georg-August-Universität. Până la 1866 Rector Magnificentissimus fu Regele Hanovrei și apoi până la 1907 Prințul Albert de Prusia. Și azi se păstrează aceiași titulatură latină, și în latinește sunt denumite toate funcțiunile în serviciul administrativ al Universității.

Universitatea din Göttingen are patru facultăți și fiecare facultate are mai multe secțiuni. Științele agricole fac parte din Facultatea de filozofie și științe naturale.

Secția agricolă a Universității din Göttingen are următoarele institute:

1. Institutu pentru contabilitate agricolă.

2. Institut pentru cultura plantelor.
3. Institut pentru nutr'ea animalelor.
4. Institut pentru bacteriologie agricolă.
5. Institut pentru chimie și pedologie agricolă.
6. Institut pentru economie rurală.
7. Institut pentru protecția plantelor.

Fiecare institut își are câmpul său de experiențe și ceea ce e mai curios e faptul că toate aceste institute sunt așezate unul lângă altul și nu au o depărtare mai mare de 500 până la 1000 m. de Universitate. Conducătorii institutelor sunt profesorii dela catedrele respective, iar toate institutele din punct de vedere administrativ sunt conduse de un director administrativ ales prin rotație din directorii de institute și este un post onorific.

Institutele sunt prevăzute cu Hale mari pentru vegetație, construcție din sticlă, iar vasele de vegetație se mișcă în interiorul Halei cu ajutorul vagoanelor. Fiecare director de institut are 3—5 asistenți titrați plus unul sau doi asistenți netratați, care face numai încercări, precum și 2—4 laboranți. Toate laboratoarele sunt inzestrate cu tot ceea ce e necesar în vederea scopului ce urmăresc. Intre institute există o strânsă colaborare științifică și practică pentru rezolvarea diferitelor probleme de ordin practic și științific.

Agrikultur chemisches und Bodenkundliches. Institut în care am lucrat, este condus de dl prof. Dr. E. Blanck. Nu voi face nici o descriere de situații a acestui institut, ci voi aminti numai că e primul între toate institutele secției agricole, având săli în care lucrează studenții laboratoare pentru asistenți și laboratoare a parte pentru Doctoranzi. Din cauza felului cum înțelege conducătorul acestui institut să prepare pe cei ce vor să-și facă studiile pentru obținerea gradului de doctor și a severității sale în metodele de cercetare, abia dacă are anual câte un Doctorand.

În laboratoarele acestui institut am studiat toate metodele științifice actuale ce se folosesc în chimia agricolă, pentru studiul solului și am executat lucrări pe care în țară din cauza insuficienței de inzestrare a laboratoarelor existente, nu le-am putut executa.

Expirându-mi concediul, cu destulă părere de rău părăsesc Göttingen-ul în ziua de 23 X 1927 și înainte de a intra în țară țin să mă vizitez și alte instituțiuni și laboratoare de specialitate, pentru a mă convinge dacă într'adevăr nu există și la nemți laboratoare numai cu numele, lipsite de orice inzestrare și cari să lăncezească ca puținele noastre laboratoare — ceea ce însă n'am găsit — și ca atare dela Göttingen plec direct la Berlin, despre care ca oraș și capitală nu voi spune nimic, întrucât nu acesta este scopul noțiilor de față.

I. F. Radu

(Va urma.)

FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI

La Blaj a reînviat poezia!

Reforma agrară a despoiat Blajul de ceea ce avea mai fermecător: de țipăii pe cari elevii cu note de trecere toți, fără excepție, îi priveau tot a cincea zi dela curtea mitropolitană. Erau pâni lungurețe și îndesate, nutremântul trupar al tinerelui vlăstare cari în orașul sfânt de pe malurile Târnavelor au alergat în dorința de a-și nutri sufletele cu hrana dătătoare de viață a învățăturii. În afară de ciorba pe care o mai primeau dela seminar, pentru cei mai mulți, țipăii erau singura hrană trupească.

Când prin reforma agrară s'a desființat această fundațiune isvorâtă din inimile mari ale unor oameni ca Petru Pavel Aron, Atanasie Rednic și Grigorie Maior, streinii pripășiți prin Blaj suspinau:

— A murit poezia Blajului!

De aceea încercăm cu nespulă bucurie vestea ce ne-o aduc gazetele dela Blaj, că s'a făcut un pas însemnat către reînvierea acestei poezii. O parte a moșilor expropriate, rămase până acum ca rezervă de stat, a fost înapoiată Consistorului. Așa, apoi, de vre-o două săptămâni încoace 60 elevi mai săraci ai școlilor din Blaj primesc iarăși tradiționali țipăi. Dorim din tot sufletul o restituție în întregu a fundației. Statul român, care a expropriat moșiile școlilor, va găsi desigur modalitatea ducătoare la acest scop. Blajul nu poate fi despoiat de ceea ce are mai frumos.

Horia Trandafir

Centenarul lui Jules Verne. — S'au împlinit 100 de ani dela nașterea modestului autor al „aventurilor extraordinare”, acel Jules Verne, care a preconizat cu mult înainte lucruri ce păreau atunci, o ficțiune, o fantezie a unui visător grăbit a proroci împlinirea timpurilor viitoare. Aventurile sale îndrăznețe sunt astăzi o formidabilă realitate — o realitate palpabilă și vizibilă la orice pas, iar numele celui ce ne-a legănat dulce copilăria cu produsele vastei sale culturi și imaginații sale fecunde, trezește în noi, la împlinirea a o sută de ani dela nașterea sa, ecoul de mulțumire, de recunoștință, de preamărire a acestui proroc între proroci.

D. Tomescu. — A petrecut câțiva ani lângă noi. A fost director al ziarului „Infrățirea” și președinte al Sindicatului presei române din Ardeal și Banat. În spiritul său dificil și cumpătat, în judecata sa așezată și cumpănită, în atitudinile sale rezervate ni-se aseamăa atât de bine nouă ardelenilor încât îl puteam revendica pentru noi cu totul. Intr'o zi însă s'a abătut o criză necruțătoare asupra tiparului întreținut de partidele politice aici în Cluj. Temperamentul și felul meditativ al scriitorului nu se împrietenește nici de altfel cu tiparul: D. Tomescu a căutat alte zări mai tihnite și s'a stabilit în capitala Olteniei unde astăzi i-se dă o mult așteptată satisfacție prin dubla ipostază: director al revistei „Scrișul Românesc” și director al Teatrului Național din Craiova. Din toată inima ne-am bucurat de recunoașterea ce s'a dat calităților sale distinse de critic literar și dramatic. D. Tomescu este o inteligență surprinzătoare, este un județiu logic și ordonat, este o putere scriitoricească de primul rang. După atâția ani de colindări de sigur că ancorarea tihnită în porturile preocupă-

rilor sale profesionale de scriitor îl revanșează pentru toată povara peregrinărilor. Îi dorim o activitate concentrată și rodnică în Craiova, păstrând în suflet totuși un regret, că aici în Cluj nu i-s'au dat posibilități egale de profesionism literar.

Două concepții americane. — Nu peste mult timp vor avea loc alegerile prezidențiale în Statele Unite ale Americii de Nord. Lupta electorală a început deja și devine treptat tot mai acerbă. Cele două partide americane — partidul republican (cel azi la putere, partidul lui Coolidge) — și partidul democrat — își supralicitează în „stil american” viitoarele programe de guvernământ. Cei doi candidați respectivi — republicanul Hoover, actual ministru al comerțului — și d. Smith, candidatul democrat, ales în 1926 pentru a patra oară guvernator al Statului New-York, cu majoritatea zdrobitoare — își dispută cu înfrigurare scaunul prezidențial. Pe noi, europenii, ne interesează faptul că democrații militază pentru apropierea de Europa, pentru abrogarea tarifului protecționist și ceea ce ne interesează în special și mai palpabil, pentru radierea integrală a datoriei de războiu. Republicanii se opun diametral acestei politici exclusiviste. Balanța șanselor a început încă din 1926 să incline în partea democraților, cari la alegerile generale din acel an au obținut 46 mandate senatoriale, față de republicani, cari cu toate presiunile, n'au obținut decât 42 locuri. Viitorul ne va dovedi dacă tendința anterioară n'a fost decât efemeră, pentru că în materie electorală, pronosticul este foarte riscat, mai ales dacă alegerile se fac în America — despre cari profesorul Upson Clark spunea în conferința sa dela Biblioteca Universității Cluj că depind mai întâiu de forța financiară a partidelor combatante.

Un cap de stat model. — În afară de grelele sarcini ce apasă umerii săi de intelectual d. Moscichi, președintele republicii poloneze, nu și-a uitat vechile ocupații, iar faptul că fostul profesor, își petrece timpul liber în cabinetul său preocupat de cercetări în domeniul chimiei tehnologice, confirmă afirmația de mai sus. În treacăt notăm că în capitala republicii poloneze, Varșovia, s'a inaugurat în ziua de 14 Ianuarie 1928 „un institut de cercetări chimice științifice”, ridicat grație inițiativei particulare și care în cel mai scurt timp a dat rezultate excelente. S'au făcut cercetări speciale în ce privește cărbnele și petrolul galițian, iar descoperirile au întrecut așteptările.

Pacea industrială în Anglia. — Ziarul „Argus” din 5 Februarie 1928 ne aduce la cunoștință că formidabilul conflict minier englez, cu urmările sale atât de grave pentru patroni, pentru muncitori și mai ales pentru statul englez, se va soluționa prin tratativele mijlocite începute între patronii marilor industrii și reprezentanții calificați ai sindicatelor muncitorești, cărora guvernul englez le dă tot concursul, ca un „modus vivendi”, unanim acceptabil să pue capăt unei situații dăunătoare tuturor. Era și natural ca părțile să se sesizeze de gravitatea excepțională a conflictului, cum și de pagubele imense ce faimoasa grevă a minerilor le-a ocazionat în economia națională a Angliei. Spiritul practic — specific englezesc — a sfârșit prin a impune

marca sa unui viitor războiu industrial intern — acel vulcan azi în stare latentă, dar care într'un viitor, mai mult sau mai puțin îndepărtat, ar sgudui din nou faimoasele temelii ale Britaniei insulare. Nu este de mult timpul când mărfurile importate din Europa Continentală veneau exclusiv pe vapoare streine, din cauza lipsei de cărbuni necesari imensei flote de vapoare proprii. Despre minerii organizați în acele faimoase „Trades-Unions”-uri lordul Schaftersbury a exclamat: „Toți despoții și toate aristocrațiile cari au existat sau vor exista vreodată, nu sunt decât adieri de vânt, pe lângă aceste uragane, „Trades-Unions”. Perspectiva unei noi greve de felul acesta nu surăde guvernului britanic, care a și inspirat pe Sir Alfred Mond, președintele puternicului trust al industriilor chimice, să ia inițiativa „unei juste și durabile rezolviri a problemelor industriale comune” — și pune în joc toată influența de care dispune pentru ca un „Locarno” în viața muncitorească să înlăture efectiv și real pericolul iminent al unei a 2 greve a minerilor englezi.

Contrabandele. — În fiecare săptămână o nouă afacere de contrabandă și dacă s'ar prinde toate, ar fi vorba de câte o contrabandă sau chiar mai multe pe zi.

La vămi sunt șicanati oamenii cinstiți, ce-și transportă lucrurile lor, uneori sunt căutați până la piele, dar contrabandiștii nu sunt supărați de nimeni. Nu zicem că ei ar avea un tratament de favoare din partea vameșilor, sau că vămile sunt cointeresate la grandioasele afaceri de contrabandă, însă fapt e că contrabanda înflorește și a ajuns una din cele mai rentabile industrii românești.

Proape ce cunosc numele acestor întreprinzători, se cunosc averele făcute pe această cale, negustorii cinstiți sufăr, Statul are pagube enorme și nu se poate face nimic.

Industria contrabandei a ajuns o afacere curentă și oarecum publică. Sunt agenții... „comerciali” în regulă, sunt „voiajori” cari iau comenzi fine, unii merg singuri la fabrică de introduce mărfurile în țară, uneori mărfurile vin cu poșta sau cu calea ferată, scrisorile de... „afaceri” nu sunt măcar cifrate, ci în limba curentă.

Uneori, întâmplător contrabandiștii sunt prinși, de sigur din vina lor, fiindcă ei dacă voiau, puteau să nu fie prinși, dovedă e că de cele mai multe ori isbutese să scape, iar enormele amenzi care se aplică nu se incasează niciodată.

De sigur că contrabanda este una din plăgile de care suferă economia românească. Ea este soră cu mita, cu bacșișul, cu cerșătoră, cu luxul, cu fraudă, cu specula, cu corupția, cu camăta.

Ne lipsește o lege contra... contrabandei!

Corul cazacilor de Don. — În ultimul timp Clujul artistic a avut de oaspeți corul cazacilor de Don. Corul „Platoff” are o reputație bine stabilită pe toate scenele de pe continent și chiar din America așa încât regalul artistic oferit de acești pribegi ai soartei a fost savurat în cele 3 seri de concert de un public imens. Au impresionat în deosebi cântările populare ale cazacilor asemănătoare întru câtuva cu fermecătoarea noastră doină.

Sanatoriul „Parc“ din Cluj

— **Incă o instituție de igienă socială la Cluj — O mare baie populară —**
Surprinzătoarea efințatate a pensiunelor în sanatoriu —

Eri, au fost invitați reprezentanții presei în noul Sanatoriul „Parc“, din Calea Moșilor. Un edificiu impozant s'a ridicat în această parte a orașului Cluj, copleșind primele două pavilioane ale sanatorului, cu acelaș nume, care funcționează de câțiva ani sub abila conducere a dlui Dr. Mátyás.

Că corespunde unei mari necesități acest sanatoriu nu numai pentru Cluj ci pentru întreg Ardealul, o dovedește chiar faptul imensei amplificări a acestui sanatoriu cu noua clădire de o eleganță și un confort surprinzător.

În sala de așteptare, largă și luminoasă, cu pereții pictați cu gust de pictorul Operei române, maestrul Widman, cu mobilier modern și un șir de lămpi de cristal, — ne așteaptă dl. Dr. Mátyás, cu falanga lui de medici colaboratori, în halaturi albe, și cu toții s'au pus la dispoziția noastră, să ne conducă în toate sălile, în toate secțiile și în toate etajele imensului sanatoriu.

Ne-am coborât întâi la băile sanatoriului, cu numeroasele ei despărțăminte. Am trecut prin marea sală cu cele 69 de cabine pentru public, unde să-și depue hainele, înainte de a se coborî în baie. Am trecut în sala unde se înșiră cele trei bazine mari toate în alb și verde de faianță fină și cari impun printr'o simplitate elegantă. Pe de lături antebaia, sala de aburi, sala de aier uscat, secția de masaj, secția de fricțiuni și de uscat, sala de manicule, pedicure, sala de odihnă, totul după sistemul marelor băi Gellért din Budapesta, sau Diana și Amalia din Viena.

Mai ieftin decât la hotel

Cu un ascenzor ne-am urcat în etajul al treilea, unde sunt camerele mai ieftine ale sanatoriului, mobilate frumos, situate toate la soare, la dreapta ca și la stânga, zugrăvite cu culori odihnitoare pentru ochi.

Aci camerele sunt cu 350.— Lei pe zi, cu pensiune cu tot, firește fără consultație medicală. O cameră de hotel costă astăzi tot atâta, și asta fără dejun, prânz și cină. Nu este oare sanatoriul acesta cel mai bun loc de refugiu, de odihnă, de repauzare pentru intelectualii cu

nervii sdruncinați, și care nu dispune de avere?

Camerile din etajul întâi și al doilea, mai elegante, mai confortabile, nu costă însă cu mult mai scump. Cel mult 560.— Lei pe zi cu pensiune cu tot.

Bucătăria este aranjată în ultimul etaj, ca tot mirosul mâncărilor să nu pătrundă în Camerele sanatoriului.

Cum se face tratamentul medical

Interesant au fost lămuririle ce le-am primit despre tratamentul medical în acest sanatoriu. Secția de boli nervoase e sub conducerea savantului profesor universitar Dr. Urechea.

La secția de boli de ochi, șeful e d. Dr. Hamburg, fost medic prim la „Allgemeine Krankenkasse“ din Viena, care a făcut o serie de operații foarte gingașe la ochi, cu rezultate satisfăcătoare.

La secția de tratament cu radium d. Dr. Gruber ne comunică că în toată România sunt numai două stațiuni de radium, la București, unde sunt 50 de miligrame de radium și la Cluj, în acest sanatoriu unde sunt 200 de miligrame de radium în valoare de peste 5 milioane. Cu tratamentul de radium, au fost vindecat complet multe cazuri de cancer, apoi de exemă îndărătnică, tratamentul făcându-se prin băi de radium, inhalățiuni de radium și chiar prin injecții în corpul pacientului, cu o soluțiune de radium.

La secția chirurgicală, unde dr. Mátyás și-a făcut o reputație de operator de primul rang, la dorința pacienților din sanatoriul Parc, poate fi chemat la masa de operație și orice altă somitate medicală, cerută de pacient.

La 1 Martie se vor deschide băile sanatoriului Parc, și atunci va începe să funcționeze și întreg sanatoriul.

Dela 5 dimineața, vor sta băile la dispoziția publicului. Un amănunt interesant, ce am aflat cu acest prilej este dl. Dr. Mátyás, conducătorul acestui sanatoriu, își începe totdeauna activitatea la 4 dimineața, ca să sfârșească numai la ora 9 seara. 16 ore de muncă, zi de zi, asta într'o epocă când atâta alții, cer 8 ore de muncă.

Rep.

Banca Națională a României

Se aduce la cunoștința domnilor acționari ai Băncii Naționale a României că, cu începere dela 20 Februarie 1928, vor mai primi pe lângă acțiunile de 150 lei plătit anticipat ca prim dividend, încă lei 290 drept rest de dividend convenit pentru anul 1927, din care se va deduce impozitul mobilier de 15% sau lei 66 de fiecare acțiune.

Plata dividendului se va face numai contra cuponului în natură dela nouile acțiuni.

Posesorii de adeverințe de opțiune și subscriere vor trebui în prealabil să facă preschimbarea lor în noi acțiuni.

Restul dividendului convenit acțiunilor vechi, neprezentate la opțiune (acțiuni la purtător), se va plăti cu suma de lei 210'80, impozitul mobilier asupra dividendelor dela acțiunile la purtător fiind de lei 18% sau lei 79'20 de fiecare acțiune.

Adresa abonatului:

„SCHMOLLPASTA“

S. A. Brașov

**Fabrică de Cremă de ghetă
Premiată la 30 de expoziții**